

POPHOD

Zaplenjena resnica
ima večjo silo
kot tisočkrat
izkričana laž!

Letna naročnina znaša Din 40.—. Uredništvo in uprava v Ljubljani, Masarykova 14/II. Račun pri Poštni hran. 16.160. Rokopisov ne vračamo. Telefon 21-09.

Leto VI.

Ljubljana, dne 27. februarja 1937.

Št. 8.

Sovražniki slovenstva

Vsi, ki se priznavamo k jugoslovenskemu unitarizmu, ker nosimo v sebi prepričanje, da smo Slovenci del enotnega jugoslovenskega naroda, mi vsi smo sovražniki slovenstva! Tako čujete in čitate dan na dan po vseh mogočih listih, celo v onih, ki so oficijelna glasila današnjega režima, čegar program vsebuje z vsem poudarkom trditve, da je jugoslovenski narod enoten, da smo Slovenci, Srbi in Hrvatje le deli tega enotnega naroda in čegar tendenca v nacionalnem oziru gre za tem, da se omogoči sukcesivno stapljanje teh treh delov v kompaktno celoto.

Kako je mogoče, da se navdušujejo ti listi za nacionalno tipično jugoslovensko unitaristično JRZ, pa poudarjajo sočasno, da je jugoslovenski unitarizem grob slovenskega naroda, njegove kulture in njegove samobitnosti? Že iz tega se vidi, kako neiskren je glavni kader onih, ki napadajo nas, jugoslovenske nacionaliste. V tem tiči dokaz, da ne delajo tega iz prepričanja, marveč iz čisto drugih, prav malo idealnih nagibov. Ne gre jim za borbo proti unitarizmu, katerega so sami v svojem strankarskem programu napravili za glavno oporo in glavni cilj svojega strankarskega udejstvovanja. Gre jim le za izživiljanje osebnih sovraštvev, za obračunavanje z ljudmi, ki se niso nikdar hoteli ukloniti in se tudi nikdar uklonili ne bodo njihovemu diktatu, za obračunavanje z ljudmi, katerih se kot živih prič svoje lastne ogabne prošlosti boje in jih hočejo vsled tega z vsemi, tudi najpodležiji sredstvi zamazati pred neukim narodom.

V čem bi naj bili mi, jugoslovenski unitaristi, sovražniki slovenstva? Ko je bila sila za Slovence v predvojnih časih največja, je dala že takrat jugoslovensko usmerjena mladina svoje prve žrtve v borbi za pravice in obstoj Slovencev. Kje so bili takrat vsi brez izjeme oni, ki imajo danes jugoslovenski unitarizem natiskan v svojem programu, pa ga z vsem svojim gnjevom rušijo kjer in kakor morejo. Vemo, kje so bili! V vrstah onih, ki so kričali nad to slovensko nacionalno mladino, jo ovajali črnožolti monarhiji in jo psovali s srbofilii in veleizdajalci. Knjige bi se dale napisati samo o dogodkih, ki smo jih preživeli v času od leta 1903. pa do pričetka svetovne vojne, knjige, ki bi postavile na srmatni ogorčenje vse one, ki se postavljajo danes v pozo patentiranih čuvarjev slovenskega naroda in slovenske kulture. Doslej taka knjiga žal še ni izšla. Treba pa jo bo izdati, čim bo to mogoče, in treba bo preskrbeti, da bo dobil to knjigo v roke vsaj vsak, zlasti pa vsa naša mlajša generacija. Brez nepotrebnih besed bo dovolj, če bodo našeta le zgodovinska dejstva, če bodo našeta le izjave, ki so jih dajali v teh letih predstavniki jugoslovenske na eni in sedanji predstavniki samoslovenske smeri na drugi strani, pa se bo videlo, kje so značaji, predvsem pa, kje so bili resnični borci za pravice Slovencev takrat, ko je bila ta borba opasna in je zahtevala težke žrtve.

Mirno lahko rečemo: V letih pred vojno so se naslanjali glavni stebri današnjega samoslovenstva na črnožolto apostolsko veličanstvo ter šli n. pr. celo tako daleč, da so označili septembrske dogodke kot naperjene proti obstoju in veličini svojega idola, bivše monarhije, da so torej javno označili ono ogromno večino Slovencev, ki je takrat iz nacionalne ogorčenosti demonstrirala proti nemškemu nasilju, da je veleizdajalska. Če bo treba, bomo radi citirali dotične besede, kakor nam bo neljubo, ker bomo morali v zvezi s tem imenovati tudi imena, katerim ne odrekamo spoštovanja, ker se niso nikdar po vojni zaganjali v jugoslovenski unitarizem.

Slovenski borbeni nacionalisti so bili v predvojnih časih samo oni, ki so se zavestno ali podzavestno orijentirali v jugoslovenskem pravcu in so že takrat postavljali tezo jugoslovenskega narodnega edinstva, torej tezo jugoslovenskega unitarizma. Vsled tega so samo ti aktivno sodelovali v borbah za osvobodjenje in uedinjenje, kajti samo ti idealni fantje in možje so bili sposobni zavreči vse obzire in se postaviti bok ob bok svojim srbskim bratom. In ti ljudje so sedaj naenkrat sovražniki slovenskega naroda in njegove samobitnosti. Samo bedak more verjeti, da bi bilo kaj takega mogoče, samo bedak ali lopov more kaj takega javno trditi. In ker se ti naši ljubi slovenoborci tega zave-

Če se govori o Habsburžanih...

ni razloga, da ne bi naša javnost videla pravega lica legitimistov

Od časa do časa polnijo vsi jugoslovenski časopisi, ki jim je pri srcu neodvisnost našega naroda, svoje rubrike z naklepi avstrijskih legitimistov, kateri hočejo za vsako ceno spraviti na avstrijski prestol gosp. dr. Otona Habsburga in s tem postaviti temelje obnovi nekdanjega avstrijskega gospodstva v srednji Evropi. Povoda za razburjanje ima to časopisje dovolj. Enkrat izjava pretendenta na avstrijski prestol, drugič turneje šefa legitimistične službe v zapadne države, potem zopet izjave vodilnih avstrijskih politikov. Razkritje zveze med legitimisti in Paveličevo družbo ter madžarsko vlado je še posebno močno svarilo odgovornim, kako naj bodo previdni pri presojanju akcije Habsburžanov, katera se ni omejila samo na Avstrijo,

marveč je zavzela mnogo širši razmah kot bi si to nepoučen človek mogel predstavljati. Kajti akcija ni le podpirana od različnih vlad in strank v srednji Evropi, njo vzdržuje tudi v nasledstvenih državah cela vrsta bivših in aktivnih politikov, posebno veljavo pa ji zagotavlja vatikanski blagoslov. In tako stojimo pred dejstvom, da predstavljajo Habsburžani ne le navidezno, marveč resnično nevarnost za mir, ki jo je že svojčas predsednik češkoslovaške republike g. dr. Beneš ostro zavrnil. Predvsem so sanje legitimistov nevarne narodom Male antante, ki jih ti (namreč legitimisti) smatrajo kot naravne pripadnike bivše in bodoče Avstrije. V dokaz temu naj navedemo nekoliko dejstev.

Vsa ta kulturna zveza s slovensko manjšino v Italiji je onemogočena, s koroškimi Slovenci otežkočena. Slovenski narod gleda brezupno v svojo bodočnost, ker ni več gospodar na svoji domači grudi. Ali res ne obstoja tukaj neka rešitev?

Tako gleda gospod Adamik, ki mu očitvidno ne grejo dogodki od leta 1914. dalje v glavo, na slovenski del jugoslovenskega naroda. Človeku, ki čita ta njegov referat, se zdi, kot bi imel pred sabo kakšno poročilo slovenskega dela združene opozicije naših dičnih avtonomistov in federalistov.

Hvaležnost „Njegovega Veličanstva“

Gospod ing. Adamik svojega poročila ni pisal zaman. Prišlo je v roke g. Otonu Habsburgu, ki je pokazal za vso stvar — nerešeno slovensko vprašanje — svoj visok interes. In maršal dvora »Nj. Vel. cesarja Otona Habsburškega« je iz rezidence v Steenockerzeelu odpisal dne 6. aprila pr. l. g. Adamiku:

»Nj. Vel. me je pooblastilo izreči Vam najtoplejšo zahvalo za poslani memorandum o slovenskem vprašanju. Dejstva in vzpodbude tega poročila so vzbudila največji interes Nj. Vel., pa tudi njegovo največje obžalovanje vsled težav slovenske manjšine na Koroškem. Vodilna nit vladarjev iz hiše Habsburg, da naj uživa vsaka nacija čim največje svobode in napredek in razvoj svoje kulturne samobitnosti, nudi Nj. Vel. priliko, da popolnoma razume napore slovenske manjšine na Koroškem.

Nj. Vel. bo z največjo hvaležnostjo pozdravilo, če ga boste v tej zadevi stalno še naprej obveščali, oziroma mu boste še naprej dostavljali spise slovenske Prosvetne zveze.

To pismo Nj. ekscelence maršala dvora je skrajno značilno. Značilno predvsem, ker človek ne ve, ali se ti ljudje norčujejo iz lastne preteklosti, ali fantazirajo in svojim fantazijam verjamejo ali se pa grdo lažejo. Legitimisti, ki sede, tako se zdi, nekje nad oblaki, bi morali priti v predvojnem času malo med Slovence.

Smešno je, če Habsburžani trdijo, da je njihovo vodilno načelo bila kulturna svoboda narodov, katerim so gospodovali. Če gledajo tako na svojo preteklost in obljublajo tudi v bodočnosti »svojem narodom« kulturno avtonomijo, potem že dobro vemo, kako bo ta avtonomija izgledala.

Kako daleč je val habsburške propagande zajel koroške Slovence, o tem je nekoliko težko govoriti, kljub temu, da imamo s Koroškega prav izčrpana poročila. Predvsem štejemo med pristaše Otona mnogo duhovnikov stare generacije, ki si ne morejo misliti srečne smrtne ure, ne da bi še enkrat smeli vzklizniti »Vse za vero, dom, cesarja!«

(Nadaljevanje na str. 2.)

Naš pokret

Naša čitalnica v prostorih občinskega odbora NO je bogato založena z dnevniki, tedniki in revijami ter v času od 8.—12. in od 14.—18. vsem odbranašem pristopna. Vabimo v čitalnico zlasti članstvo iz Ljubljane in okolice, a tudi odbranaši iz podeželja naj ob prihodu v Ljubljano vedno obiščejo našo čitalnico, ki se nahaja nasproti glavnega kolodvoza, v palači »Grafika« (Masarykova cesta 14).

Občni zbor krajevne organizacije NO v Stari cerkvi pri Kočevju bo v nedeljo 28. februarja ob 10. uri v šoli. Občni zbor obišče delegat Občinskega odbora. Vabljeni vsi člani krajevne organizacije in nacionalisti iz okoliških postojank.

Vsem krajevnim organizacijam. Razpravljajte o dopslanem osnutku pojačanega delovanja NO!

Načrt o Donavski federaciji

Avstrijski legitimisti vidijo edino rešitev za evropski mir, predvsem pa seveda za svojo veljavo, v uresničenju načrta Donavske federacije, ki naj bi jo obsegale: Avstrija, ČSR, Madžarska, Jugoslavija, Bolgarska in Rumunija. Ta federacija naj bi imela kot osnovo notranje ureditve meje, ustvarjene v l. 1918., na katere je gosp. dr. Oton Habsburg baje že pristal, posamezne države bi pa bile med seboj povezane predvsem po skupnih financah, skupnem generalnem štabu in skupnem zunanjem ministertvu, ki bi bilo organizirano kot svoječasno avstro-ogrsko ministertvo zunanjih zadev. Načrt torej, ki izgleda z našega vidika precej fantastičen, za katerega pa so legitimisti pridobili — tako vsaj zatrjujejo — že veliko število pristašev tudi izven Avstrije, celo v državah Male antante in to med vplivnimi in aktivnimi politikami. Za propagando te

zamisli v Češkoslovaški se zavzema posebno g. prof. Degenfeld v Steenockerzeelu, pred časom pa je imel v svrhu te propagande sedaj že pokojni avstrijski minister Mataja posebno turnejo, ki je baje odlično uspela. V avstrijskih krogih so se bavili z mislijo, da bi g. minister Mataja prišel tudi v Jugoslavijo, pa ga je prerano dohitela smrt. S tem pa ni rečeno, da take zveze med legitimisti, ki žive v Jugoslaviji, in avstrijsko centralo ter njenim ekspertom za slovensko vprašanje ing. Karlom Adamikom ne bi obstajalo. Nasprotno, prav dobri so, le žal, da o njih ne moremo govoriti. To naj bi bila neka splošna slika o namelih in delu legitimistov. Ker pa smo prav Slovenci zelo važen člen v njihovih načrtih, smatramo, da je potrebno, da nekoliko osvetlimo tudi njihove poglede na Slovence, ki jim posvečajo, kot rečeno, veliko pažnjo.

„Slovensko vprašanje — nerešen problem“

Kako gledajo avstrijski legitimisti in njihovi prijatelji v Sloveniji na življenje Slovencev v okviru Jugoslavije, kaže zelo jasno referat ing. Adamika pretendentu g. Otonu Habsburgu, v katerem pravi ing. Adamik med ostalim:

»Slovenski narod, majhen, krepak narod, je bil pred vojno ves naseljen v okviru habsburške monarhije. Kljub temu, da je vstal precej kasno k nacionalnemu življenju, si je ustvaril v zadnjih desetletjih pred vojno bogato narodno literaturo, ki je dosegla svoj sloves tudi v svetovni književnosti. Poskusil si je iz obrtniških pričetkov kot prvi južno-slovenski narod ustvariti na svojem področju lastno industrijo. Z izjemo nekaterih jezikovnih otokov v Furlaniji (stara Italija), slovenski narod ni imel nikakih manjšin.

Število Slovencev znaša: 1.800.000. Od tega jih živi v današnji Jugoslaviji 1.300.000, v Italiji 400.000, v Avstriji (na Koroškem) 60.000. Slovenski narod je izgubil svoje postojanke vsled mirovne pogodbe St.-Germainske, ker so veliki deli pripadli Italiji. Tem Slovincem niso priznane nikake manjšinske

dajo, zamenjavajo namenoma unitarizem s centralizmom. Sami navdušeni centralisti, kadar si lahko potom njega nahanjajo svojo maščevalnost in škodoželjnost, ga napadajo na vse mogoče načine in podtikajo nam, unitaristom, ki smo že tolikokrat in tolikokrat poudarili ter bomo tudi vedno poudarjali, da je centralizem v današnji obliki največji sovražnik jugoslovenske nacionalne misli in jugoslovenskega unitarizma.

Vemo, da se bo ta ogabna igra še nadaljevala in da bo gotov tisk še vedno črpal iz tega slepomišenja svoje glavne politične šlagerje. Vemo pa tudi, da se bo ta igra slej ali prej končala, ker je tako podla in neiskrena, da se obdržati ne more. Propadla bo, kot je propadla gonja, ki se je vršila proti jugoslovenskim unitaristom pred vojno. Kljub odporu takratnih vzornikov in prednikov današnjih slovenoborcev je jugoslovenska misel zmigala in prinesla svobodo tudi takratnim nasprotnikom te misli. Naj bodo prepričani, da ta jugoslovenska misel ne bo podlegla niti danes, ko jo napadajo slovenoborci, zaviti v jugoslovensko zastavo.

pravice. Nekoč cvetoča središča — Gorica in Trst so uničena. Položaj na Koroškem je postal težak zaradi delitve Koroske same in zaradi medsebojne boje med Korošci (nemškimi in slovenskimi — op. ured.).

Kulturno življenje slovenskega naroda je imelo pred vojno več centrov. Tako so bila središča katoliškega nacionalnega slovenskega duševnega življenja Ljubljana, Gorica in Celovec. V Celovcu je imela svoj sedež družba sv. Mohorja, ki je imela po vsem slovenskem področju 60.000 članov, od katerih je vsak prejel letno pet knjig. Trst, kjer je bila nacionalna borba intenzivnejša, je bil predvsem središče nacionalno-liberalne inteligence. Z nesrečno St.-Germainsko mirovno pogodbo je bil slovenski narod razdeljen med tri različne države. Neznosna usoda za majhen in v razvoju se nahajajoč narod!

Izgledalo je prva leta po vojni, da se bodo Slovenci lahko vsaj v Jugoslaviji svobodno razvijali in da bodo oplojevali svoje duševno življenje z univerzo v Ljubljani. Toda ni bilo potreba dolgo čakati in unitaristični napori Belgrada so postajali vedno močnejši. Tako so skušali za celo kraljevino vpeljati srbske šolske knjige ali pa vsaj knjige, prevedene iz srščine, ki v nobenem slučaju ne računajo s samoniklo slovensko kulturo.

V času ustanovitve kraljevine SHS je bilo slovensko področje, današnja Dravska banovina, industrijsko najbolj razvit del novo osnovane države, ki se je v prvih povojnih letih razvijal še naprej. Belgrad je pa pod pretvezo strateških razlogov nadaljnji razvoj industrije zavrl, kasneje pa je z odtegnitvijo državnih in vojaških naročil stremel za prenosom industrijskih naprav v Srbijo ali vsaj v notranjost države.

Tako slovenstvo ni le nacionalno razkosano, ampak je tudi v gospodarskem razvoju težko prizadeto. Nova država nima zanj nikakega interesa in žrtvuje nadaljnje možnosti razvoja z razindustrijalizacijo slovenskega področja. Nova država je ustvarila davno predvideno narodno edinstvo jugoslovenskega rodu, toda najstrašnejša tragika malega ponosnega slovenskega naroda je v tem, da je to narodno edinstvo kupljeno in osigurano z žrtvijo Slovencev.

Prizadevanje župnika Janeza Majerhoferja

Duševni oče legitimistov med koroškimi Slovenci, ki je spoznal, da se ne pride daleč z nemškimi proglašji, tudi če je na njih podpisani »Cesar Oton«, je Johann Maierhofer, ki živi v Podpečnici. On je v stalnem stiku z nekaterimi slovenskimi prosvetnimi društvi, s slovenskimi duhovniki in je to svoje spoznanje sporočil gospodu Karlu Adamiku v pismu, ki ga tukaj doslovno navajamo:

»Velespoštovani gospod Adamik! Ker rabim »manifest Nj. Vel. cesarja Otona I. ko-

roškim Slovence«, ki je zgodovinske važnosti za nadaljnje legitimistično zbiranje na slovenskem področju in ga bom priobčil tudi v časopisih, Vas prosim, da mi ga pošljete v vernem prepisu.

Na slovenskem področju bomo pa dosegli uspeh samo, če bomo govorili v slovenskem jeziku in bomo krajevne organizacije sestavljali le iz Slovencev, katerim bomo dopisovali le v slovenščini. Pristrčen pozdrav!

Kdo torej dela pri nas „Nemcem v roko“

Nekoč je »Slovenija« napadla jugoslovenske nacijonaliste, da so delali Nemcem v roko. Ta neumen izpad »Slovenije« smo mi svoječasno dovolj jasno zavrnil. Menimo, da nam sedaj, po objavi gornjih dejstev in dokumentov preostane le, da še enkrat pokažemo, kdo je tisti, ki dela pri nas na način, kateri je le v škodo Slovencev, ker odgovarja popolnoma željam avstrijskih legitimistov in se strinja z referatom g. Adamika. Daleč smo od tega, da bi trdili, da dela in piše krog ljudi, ki vzdržujejo lista »Slovenija«, »Neodvisnost« — in še drugi časopisi, o katerih bomo povedali svoje, ko pride zlati čas tiskovne svobode — po navodilih legitimistične propagande, ker smo prepričani, da ta gospoda ni tako pokvarjena. Ali pogledati moramo danes, ko se je habsburška agitacija zopet ojačila, resnici v oči in brez bojazni reči, da smatramo, da koristi pisanje omenjenega časopisa edino le našim sovražnikom, in je torej v škodo slovenstva in Slovencev. Kajti — ne moremo predpostaviti, da bi Habsburžani želeli našemu narodu, ki so ga tisoč let zatirali, količkaj dobrega. Mogoče bomo postavili vse skupaj v pravo luč, če bomo priobčili v naslednjem uvodnik zadnje »Slovenije«, pa potem prepustili čitatelju, da primerja z referatom ing. Adamika, ki je objavljen zgoraj in ga je sam krstil z naslovom »Slovensko vprašanje, nerešeni problem«.

»Slovenija« torej piše:

„Klic malega naroda po življenju“

Po svetovni vojni je bilo slovensko ozemlje razbito na štiri kose. Tudi sami smo bili nekaj krivi tega, ker smo bili prezaupni in premalo samostojni. Veliki narodi so z nami poravnavali svoje račune, a pravica do samoodločbe se je izkazala kot mamilo in slepilo. Čeprav majhni po številu, so se častno udeleževali splošnega dela za znanost, umetnost in književnost. Tudi v gospodarski organizaciji, posebno v združništvu, so dosegli precej. Današnja usoda slovenskega prebivalstva v Italiji in Avstriji je izredno težka; posebno v Italiji delajo neprikrito na to, da nas raznarodé...

Logični nasledek iz tega je ta, da morajo Slovenci iz lastne koristi nasprotovati vsakemu absolutističnemu vladarstvu. Zato bi bilo treba, da zagovarjajo tudi v Jugoslaviji takšen način vladarstva, ki jim zagotavlja v skupni državi dejansko enakopravnost, poln razvoj narodnega življenja in s tem tudi zadosten vpliv glede usode rojakov v tujih državah.

Pri južnih Slovanih, ki še niso Jugoslovenci

(Konec.)

Burgas je mesto s 40.000 prebivalci.

Ima veliko prirodno luko in krasno urejeno morskopoljsko območje s obmorskimi vrtovi in restavracijami. Še lepša kot Burgas je Varna s 80.000 prebivalci. V Varno smo prispeli z bolgarsko ladjo »Evdokij«, imenovano po sestri kralja Borisa III. Po morju smo se vozili iz Burgasa v Varno osem ur. Zanimivi sta obe luki, ker imata isto lego ter sta zgrajeni točno po istem načrtu. Tudi kolodvorita luke sta si na las podobna. Gledaš n. pr. razglednico, pa ne veš, ali je Burgas ali Varna. Samo po napisu ločiš oba kraja. Ko se voziš z ladjo tik pomola s svetilnikom v luko, opaziš na pročelju svetilnika doprni kip, in sicer v Burgasu kralja Borisa, v Varni pa bivšega carja Ferdinanda. Še v nobeni državi nisem opazil težnje etatizma tako globoko vsajeno kakor v Bolgariji. Kamorkoli prideš, bodisi v restavracijo, kavarno, mlekarno, brivnico, trgovino ali na kolodvoru, v državne in privatne urade, z eno besedo v vsak javni lokal, povsod boš videl na stenah slike kralja Borisa in kraljice Ivane. Dalje, neštet lokalov nosi imena po teh dveh. Najbolj zamazan hotel lahko nosi ime Nj. Vel., kljub temu

kralj Boris velja v Bolgariji za zelo demokratičnega

(kljub ukinitvi parlamenta!). Prešel je tudi v pravoslavje in hoče veljati za pristinega narodnega vladarja. Velike nasprotnike ima v zemljoradnikih, pristaših umorjenega Stambolijskega.

Slovenska politika doslej ni dovolj upoštevala te okolnosti. Somišljeniki obeh glavnih smeri v slovenski politiki: liberalno-meščanske in konservativno-kmečke so se v splošnem ravnali po dnevnim usmerjenosti, da so bili v opoziciji teoretično vneti zagovorniki narodne enakopravnosti in svobode ljudstva, v vladi pa praktično popustljivi na zgoraj in nasilni na zdolaj nasproti drugače mislečim, ker niso bili dosledno prosti vsakih skomin po avtoritativni vladavini...

Smernice te slovenske politike so naslednje: Balkan Balkancem, a Sloveniji kot njeva predhodnemu ozemlju narodno združitve in samovlado v okviru države južnoslovenskih narodov, ki se ji nekoč pridruži še Bolgarija.

Ne bi bilo treba dolgo listati po zadnjem letniku »Slovenije«, pa bi člankov take vrste, ki so miselno še mnogo bolj sorodni z Adamikovim referatom, našli, kolikor bi hoteli.

Za nas je jasno eno, kar smo že tolikokrat poudarjali: gledati na razvoj jugoslovenskega vprašanja s stališča, kakršnega je zavzemal kak slovenski — boljše rečeno — kranjski duh pred kakimi sto leti, to je lastnost onih, ki ne vidijo, da tudi narod živi svoje življenje, ki presojajo to narodno življenje z vidika stališča in ne uvidijo nikakega razvoja in napredka. Da je to njihovo stališče povsem napačno, ker je to isto stališče glavna opora težnjavi naših večnih sovražnikov — Habsburžanov, tega menda še niso uvideli, pa jim bržkone tudi ne bo dano, ker Habsburgovci nikoli več ne morejo doseči tistega, kar so si želeli. Upamo, da ni daleč čas, ko bomo te svoje misli lahko podkrepili še z mnogo zanimivejšimi dokumenti, ki jih za enkrat skrbno hranimo.

Različne manire

Ko je nedavno prispel v Ljubljano po svojem potovanju po Jugoslaviji starešina slovenske sokolske zveze g. dr. Bukovski, mu »Slovenec« ni privoščil niti besedice v pozdrav! Tako je menda najlepše kvitiral lansko širokostolpno pisanje »Jutra« ob prihodu poljskega primasa kardinala Hlonda. Mi se ne čudimo prav nič, »Slovenec«, varuh naše vere, raje zataji slovensko svojo »slovensko« dušo, kot pa da bi se izneveril tradiciji Kopitarjeve ulice, ki pravi: nikogar ne pozdravi, če je Sokol! Sicer pa, saj ga je pozdravil že g. dr. Stojadinović, predsednik JRZ!

O vlogi pokojnega Stambolijskega mora biti vsak Jugosloven dobro poučen. Ko smo jim očitali, da so leta 1915. izglasovali v parlamentu vojno proti Srbom in seveda istočasno proti — Rusom, so se Bolgari opravičevali s Stambolijskim. Vsa Stambolijskijeva grupa je glasovala proti vojni, odnosno je hotela v vojno na strani Srbov. Le z večino par glasov, baje pet, ki so jih oddali pristni turški poslanci, je glasovanje izpadlo v prid centralnim silam. Po glasovanju je baje Stambolijski vstal in zaklical: »Želim bratom Srbom vso srečo!« Znano je njegovo idealno delo po vojni za združitev Bolgarije z Jugoslavijo. Toda predno bi se to njegovo delo uresničilo, je moral žrtvovati svojo lastno glavo. Slava njegovemu spominu! Po tem objašnjenju od strani Bolgarov smo spoznali pravo miselnost Bolgara. On je z nami, le interesi tujih velesil preperečujejo ustanovitev balkanske velesile.

Varna ima svoje zgodovinske znamenitosti.

V njeni najbližji okolici opaziš »mogile«. To so ogromni grobovi, do 15 m visoki, ki izvirajo še izpred rimske dobe. Baje so v njih pokopani nekdanji Drakijski veljaki in padli vojaki. Dalje se je na ozemlju sedanje Varne bila odločilna bitka v 14. stoletju med poljskim kraljem Vladislavom »Varnenčikom«, ki je vodil križarsko vojno, in Turki. Vladislav je bil premagan in je v boju tudi padel. Mesto Varna mu je predvsem s poljsko pomočjo nedavno postavilo mavzolej, ki je vzidan v eni izmed »mogil«. Dalje je blizu Varne letna rezidenca kralja Borisa, gradič Evksinograd, ki leži tik ob Črnem morju. Ne daleč od rumunske meje so ostanki znamenitega samostana »Aladža«, ki je bil zgrajen v votlinah obale. Črnomska obala je sestavljena iz mehkih peščenecov, ki jih morje z lahkoto krha. Na mnogih mestih opazite jame, ki vo-

Še o španski vojni, fašizmu in komunizmu

Pod tem naslovom je prinesel akademski list »Naša misel« članek, h kateremu smo prejeli naslednji dopis:

Ne strinjam se z nazori pisca v »Naši misli«. Če bi se Franco boril za svobodo in neodvisnost Špancev proti tujcu in brez tuje pomoči, katero bo moral narod drago plačevati, bi bila stvar v redu. Tudi če bi dobival pomoč od Anglije, Severne Amerike, ali — recimo Argentine, bi za nas, jugoslovenske nacijonaliste ne bilo tako odbijajoče, kakor mora biti sedaj, ko se opira baš na izključno pomoč naših »prijateljev« fašistov in nacistov.

Samovoljna je trditev, da je fašizem rešil Evropo in njeno kulturo propada in barbarstva, saj je s svojimi lastnimi dejanji dokazal nasprotno, ko je z najpoddeljším barbarstvom v ognju in krvi uničil prav vse kulturne dobrine, ki jih je podjarmljeni del našega naroda imel na svoji zemlji, in ko z naravnost srednjeveškimi metodami uničuje vse, kar je našim ljudem preostalo za golo življenje. Čeravno se, to še prav posebno poudarim, niti najmanj ne ogrevam za drugo sorto krvoločnih uničevalcev človeške kulture — komunistov, vendar nikakor ne uvidim potrebe, in smatram za veliko napako, da so se tudi naši nacionalni omladinci začeli toliko ogrevati za fašizem in nacizem, ki sta in ostaneta za naš narodni obstoj največja nevarnost. — Komunizem, — ki ga fašisti spretno izrabljajo v svoje namene kot strašilo — bo kmalu utonil v lastnih utopijah, saj se celo v Rusiji že bori z ogromnimi težavami. — Komunizem tudi ne more nikdar zavladati vsemu svetu, ne more nikdar postati resna nevarnost urejenim državam, kjer vladata poštenost in pravičnost, ter zadene najostrejša kazna brez izjeme vsakega, za vsako narodu in državi škodljivo dejanje. — Ali in kje obstajajo takšne države, ki bi v celoti odgovarjale pravkar navedenemu, ni moj namen razmotrivati. Ampak, če je resnično, da imajo mnogobrojni narodi današnje Rusije, tudi najmanjši in najbolj zaostali, svoje lastne šole, kjer jih uče v njihovem lastnem jeziku čitati in pisati, potem od te strani malim in slabim narodom ne proti pogin!

O fašizmu je nasprotno znano, da je zakleti sovražnik vseh narodnih manjšin, da tam, kjer on vlada — a pripravlja se da zavlada velikemu delu sveta! — ni mesta za podjarmljene narode, niti za njihovo še tako visoko kulturo, niti za gospodarsko samostojnost, temveč edino za črno sužnjost. In kar je še prav posebno važno za nas Jugoslovence: Mi smo kot svobodni in kulturni narod in država i fašizmu i nacizmu velika ovira pri njihih imperijalizmih. Kajti zmotno je prepričanje, da je eden izmed teh nastičen z ogromnim komadom svobodnemu narodu v Afriki ugrabljenega zemlje, saj že steza svoje tipalke po Španiji, in ko bo to pobasal, pridejo na vrsto drugi. — Zanašati se, da nas bosta v slučaju potrebe podprla naša velika »demokratična« prijatelja z zahoda, je pač več kot naivno, ko smo pa na lastne oči videli, da sta s svojo mlačno nezmožnostjo in neodločnostjo včeraj izročila fašizmu Abesinijo, danes pa, čeravno izgleda na videz drugače, izročata Španijo... Kakor fašizem, tako ima

tudi nacizem izrazito imperijalistične name, in bi bilo smešno pričakovati, da se bo ustavil na naših mejah. Nemške manjšine pri nas, po številu sicer neznatne, v gospodarskem oziru pa v celih pokrajinah prevladujoče, odkrito priznavajo svoje hitlerjansko pripadništvo, in se smatrajo za bodoče naše neomejene gospodarje...

Skrajno neprimerno je torej, če celo naše nacionalno omladinso časopisje povečuje te tuje, radi brezobzirne imperijalizma nam skrajno nevarne vladavine. Jugoslovenski nacijonalist se ne more in ne sme ogrevati niti za fašizem, niti za komunizem, niti za hitlerizem, ker so vsi trije našemu narodu in državi nevarni, mora jih dosledno odklanjati, kajti geslo nacijonalista je in ostane: »Roke proč od naše zemlje, našega naroda, našega gospodarstva!« — Mi nacijonalisti imamo čiste roke, zato smo tudi edini poklicani, da vztrajno, neizprosno in s trdo pestjo delamo za poštenost in pravičnost, samo za dobrobit naroda in države, in če homo dosegli, da se dosedanje nezdrave razmere — brez ozira na levo in desno, navzgor in navzdol — iz temelja popravijo, smo lahko sigurni, da hodimo po pravi poti.

Ta pot je ono tretje, česar nam ne moreta nuditi niti kopija fašizma ali nacizma na eni strani — niti komunizem na drugi strani, ker je oboje tuje, za naše prilike neprimerno, neuporabno. — Narod zadovoljen duhovno in gospodarsko neodvisen, na svoji zemlji svoj gospod, to je cilj nas, jugoslovenskih nacijonalistov! — In takšen narod bo tvoril državo, tudi od zunaj nepremagljivo, ker bo znotraj ena sama, nedeljiva celota.

Slednjič še nekaj o Francu in njegovih vojski. Franco jer navaden upornik, izdajalec svoje lastne domovine — po vseh pojmih javne morale. Z Marokanci, tujsko legijo, italijanskimi in nemškimi »prostovoljci«, se je vzdignil proti — lastnemu narodu. Če temu človeku pravijo »nacijonalist«, je to grda profanacija tega naziva. — In za kaj se bori ta Franco?! Za največjo reakcijo, za visoko plemstvo, za latifundiste, za tlačitelje uboge ljudske raje, za zopetno odvzetje zemlje malim ljudem, za popolno gospodarsko in duhovno suženjstvo naroda. —

Pred kratkim se je mudil v Ljubljani predsednik slovenskega sokolstva brat Bukovski in se ob tej priliki živo zanimal za naše sokolske probleme. Ugotoviti je moral lep napredek Sokola v zadnjem času in njegove pridobitve, saj je sam predsednik vlade gospod dr. Stojadinović nedavno pristopil k Sokolu. Brat Bukovski je ob priliki svojega poseta oficijelno obiskal tudi našega bana gospoda dr. Natlačena, ki ga je povabil na vesokolski zlet, ki se bo vršil prihodnje leto v Pragi. G. dr. Natlačen je izkazal br. Bukovskemu veliko pozornost in mu je obljubil, da se vesokolskega zleta v Pragi zanesljivo udeleži kot ban, zastopnik Slovencev.

dijo v podzemlje. Na nekem takem kraju se je skrtil apostol sv. Andrej, ko je tod oznanjeval krščansko vero, pred svojimi preganjalci. Iz prvotnega skrivališča je polagoma nastala kapelica in z nadaljnjim vrtnanjem pod zemljo cel samostan. Danes vidite le nekaj ostankov tega samostana, ker se je ogromen del že podrl. Danes nosi samostan turško ime »Aladža«.

V Varni se je potovanje slovenskih geografov končalo. V »Morski gradini«, lep restavrant tik ob morju, smo imeli poslovilni banket. Ločili smo se od dragih Poljakov in Čehov in tudi od ostalih Jugoslovenov. Vsa je odpotoval po svoji poti. Zanimiv je sklep zborovanja, ki je bil postavljen še pred odhodom Sofije. Govorilo se je, kje naj bi se vršil nadaljni zbor slovenskih geografov in etnografov. Vršijo se namreč vsako četrto leto in so bili do sedaj že štiri. (Poljska, Jugoslavija, Bolgarska.) Slediti bi morala sedaj kot peta slovenska država — Rusija. Toda sovjeti ne priznavajo »slovenskih« kongresov, temveč samo internacionalne. Vendar pa je bil na kongresu v Sofiji

prisoten tudi sovjetski delegat.

V njegovi prisotnosti je padel predlog, naj se vrši peti kongres v — Moskvi. Predlog je bil navdušeno sprejet in sovjetski delegat se je izjavil, da bo pripravil v Moskvi teren za to. Tako vse kaže, da se bomo čez štiri leta, 1940, slovenski geografi in etnografi snidli v Moskvi. Bog daj!

Iz Varne je grupa Slovencev odpotovala v Ruse, nekdanji Ruščuk, ob Donavi, ki je v velikosti četrto mesto v Bolgariji. Ima 50.000 prebivalcev in je največja bolgarska luka ob Donavi. Onstran Donave, ki doseže na posameznih mestih tudi širino 1 km, prične politično Rumunija. Etnografsko pa so še globoko v notranjosti Rumunije in predvsem v Do-

brudži, naseljeni Bolgari. Baje je v Rumuniji še nad 1 milijon Bolgarov. Tudi iz Dobrudže je v Bolgarijo pribežalo mnogo emigrantov-inteligentov. Po pripovedovanju je sedaj v Bolgariji vseh emigrantov okrog 750.000.

Zanimivo je mnenje, ki ga imajo Bolgari o Rumunih. V pristanišču ob Donavi sedita na nekem kamnu dva srednješolca. Spoznamo jih takoj po tipičnih uniformah, ki jih nosijo vsi srednješolci v Bolgariji. Začnemo jih izpraševati o političnih razmerah na meji. Joj, ko bi videli, kakšen gnjev čutijo do Rumunov. »Romanji«, kakor jim oni pravijo, so nam vzeli Dobrudžo in podjarmili 1 milijon Bolgarov. Dalje, da so Romanji slabi vojaki, ki za cigareto izdajo svojo domovino. V slučaju vojne smo v dveh urah v Bukarešti itd. Tudi napram Srbom sta bila nepomirljiva, dasiravno zelo cenita njihovo vojsko. Hočeta vso Makedonijo. Tudi Grke sta imela v želodcu, ker so jim zaprli dohod do Belega (Egejskega) morja. Sploh trdita, da je vseh Bolgarov na Balkanskem polotoku — 32 milijonov. Po njihovem je tudi Niš bolgarski. Bila sta izrazita »cankovista«. Reveža sta še mlada in tako naučena v šoli. Sedanji režim pač strogo skrbi, da bi se bolgarska mladina ne vzgajala v jugoslovenski smeri.

Tudi v Rusah ob Donavi imajo urejena lepa kopališča. Sploh je za kopanje v Bolgariji lepo urejeno. Poleg morskih kopališč so zna- ne mineralne toplice. Tako je n. pr.

sofijska okolica vsa polna »banj«.

Toda najzanimivejša je banja sredi Sofije same. Tu izvira močan mineralen pri temperaturi 40°. Ob studencu so zgradili veliko pokrito kopališče s plavalnimi bazeni. Tudi jaz sem se podal v kopališče in ko prosim za hlačke, mi na moje veliko začudenje povedo, da je prepovedano kopati se — s hlačkami. Tudi jaz sem več ali manj prijatelj nepo-

Odmevi ruskih strelcov

„... Spoznal sem v Mariboru sina renegatske družine, ki ni imela pred vojno ne ene dobre besede za vse, kar je bilo slovansko — a fant se je vrnil iz ujetništva kot navdušen Rus in je krasno govoril ruski. — In govoril je rad in s ponosom. TO JE RUSIJA ...“

Še vedno odmeva po Evropi dvoje velikih dogodkov, ki sta vznemirila svetovno javnost: Gidova knjiga o Rusiji in moskovski proces, ki se je končal s smrtno obsodbo trinajstih komunističnih ideologov. Rekli smo v zadnjem članku o vrnitvi in izpreobrnitvi gospoda Gida, da se zdi, kakor da se v Rusiji giblje človek, svoboden človek, ki že toliko časa ni poznal svobode. Gide je ravno v tem doživel razočaranje, ker je spoznal, da v Rusiji ni duševne, oziroma kulturne svobode, da si človek ne upa več po svoje misliti in teh misli izražati, da je vse »konformirano« (izenačeno) in vsako drugo mnenje potlačeno. Poročila o aretacijah in zasledovanju »zarotnikov« pričajo o nezadovoljstvu, ki se pojavlja v masah in celo v vojski in je samo vprašanje časa, ali bodo smrtne obsodbe, ječe in mitraljeje zadržale razvoj v ono zdravo demokracijo, oziroma državno obliko, ki bo bolj čuvala vrednost in svobodo človeka nego sedanji nasilni sistem.

Zanimivo je, da se to godi ob času, ko druga največja država sveta in dežela svobode, ki je omogočila in dovoljevala največjo zlorabo svobode — baš to svobodo prvič omejuje in nje zlorabo onemogočuje. To je Amerika. Tam je v imenu svobode, katere kip pozdravlja vsakega, še preden stopi na njena tla — v imenu te svobode je lahko človek zlorabljal in izmagoval človeka tako, da je izmogoval plaval v milijonih, delavec pa, ki mu je služil in ustvarjal milijone, nazadnje ni imel, kamor bi glavo položil. V tej deželi zdrave demokracije so spoznali, da svoboda, ki omogoča in dovoljuje zlorabljanje človeka, ni prava svoboda in so to svobodo omejili. Da se je to zgodilo s soglasjem večine, so pričale volitve predsednika Roosevelta.

Kakor že stoletja se rešuje pred našimi očmi zopet problem svobode.

Gide v Rusiji ni našel svobode. Kako neki. Komunistična država je stroj, v katerem pomeni človek samo številko. Pravijo, da je isto v fašističnih državah. Toda svet je imel preteklo leto priliko videti, občudovati in čutiti na svoji koži nenavadne uspehe fašističnih držav, Italije in Nemčije, dočim komunistična Rusija ne pride iz težav, ki bi morale biti po 18 letih tega režima vendar že premagane. Kaj pomeni vse to? In vendar se vse tri, Italija, Nemčija in Rusija, bahajo, da razpolagajo z ogromno armado, ki je pripravljena na vsako žrtev za svojo domovino. Prostovoljci v Španiji pričajo o tej pripravljenosti... Mimogrede povedano, Gidova knjiga, kakor jo zdaj čitamo v slovenskem prevodu, dela vtis precejšnje naivnosti. Zato

tvorjene prirode in se zato radoveden podam v notranjost. Bazeni so za moške in ženske separirani. Ko vstopim v kopalno dvorano, je kar mrgolelo nagcev krepkih in stasitih ter upognjenih, bradatih starčev. Otroci nimajo dostopa. Takoj se vživim v nove razmere in se pošteno oribljam, nato pa v topli bazen. Vprašam sokopalce, ki so me takoj spoznali za tujca, zakaj ne smemo skriti — svoje revščine, pa mi povedo, do je to kontrola spolno bolnih. Pametna uredba! Koliko prikritih venerikov se morda valja v bazenu naše Ilirije?!

Po dvajsetdnevem prijetnem bivanju v Bolgariji sta se mi listnica in denarnica kljub cenenu življenju temeljito posušili. Čas je bil, da se odpravim domov. V glavnem sem videl vse krajevne in zgodovinske najznamenitejše zanimivosti. Hotel sem si Bolgarijo ogledati kolikor mogoče temeljito, da spoznam dušo naših bratov. Odnesel sem vtis, da so

tri četrtine Bolgarov Jugoslovenci

in da bi z dobro voljo od obeh strani lahko združili vse južne Slovane v Veliko Jugoslavijo. Toda vse to se mi zdi kakor neuresničljiva sen. Saj imamo dovolj izkustev iz polpreteklega doba. Južni Slovani smo še nezreli za samostojno življenje. Avstrijsko, madžarsko in turško robstvo nas je tako razednilo, da se ne čemo več poznati kot — eno. Še vedno se bijemo za interese svetega Rima in za vazale germanskih koristi. Večina inteligence južnih Slovanov vleče vsaka v svojo smer, preprosti narod pa čaka in čaka boljših časov, ki pa mu bodo dani samo v Velikem Jugoslovenskem carstvu — v Veliki Balkanski Velesili.

R. O.

pravijo, da se ji boljševidi smejejo in se je prav nič ne boje. Čitatelj ima vtis, da je prišel gospod v fraku in lakastih čevljih, ki bi se rad delal zanimivega, med ruski delavski narod in mu je prinesel s seboj igrače kakor otrokom. Ker ne razume niti jezika, je zadržega tem večja in, ko piše o otroških vrtcih, se nehoti spomnimo, kako lepo so to imeli Rusi urejeno že davno pred boljševidi. Tako da se človek čudi, čemu toliko hrupa zaradi te knjige. In prav zaradi tega tudi obstanemo pred vprašanjem, kje pa so tisti veliki uspehi svobode? Ljudje v Rusiji — pravi Gide — stojijo v dolgih kačah in čakajo, kdaj se bodo odprla vrata pri trgovini, da bodo dobili to in to. Kdor pride prepozno, ne dobi nič. Čakajo pa radi — pravi Gide — vidi se, da so navajeni. Pa tudi leni so. Kdo bi se ne posmejal. Mi poznamo te »kače«. To so fronte, ki jih je poznala Evropa med vojno. Ali je to svoboda? Ko bi v »demokratskih« državah stale fronte, to bi pisali komunistični agitatorji, če pa stojijo v Rusiji, ni to nič posebnega. Res je, da je tudi pri nas pomanjkanje tu in tam, a povsem so na delu sile, ki skušajo olajšati bedo in trpljenje vsaj tako ali še bolj ko v Rusiji.

Kaj je torej s svobodo? V Ameriki so jo omejili, ker je bila enemu delu državljanov škodljiva. Država je morala z zakonom preprečiti izrabljanje delavskih mas brez ozira na človeka-delavca, ki mu mora država — kot organizacija družbe — oskrbeti človeka vredno življenje ter ga zavarovati za slučaj, da onemore pri delu bodisi zaradi poškodbe ali starosti. Tako človekoljubje sedanosti rešuje problem svobode. Isto opazamo v Italiji in Nemčiji. Kako pa v Rusiji? Komunistem trdi, da je vse last skupnosti in zato mora vsa skupna last služiti družbi. A kaj je to, da se oboževalci komunizma vračajo iz Rusije razočarani in da se komunisti med seboj strejljajo?

Odmevi teh razočaranj in strelcov postavljajo Evropo zopet pred ruski problem. Ta problem se zdi nekaterim zelo lahek. In vendar se je zaradi njega prelilo že toliko krvi. In vendar to ni nič drugega kot: problem svobode.

»Kam hitiš, Rusija«, je izpraševal pred sto leti Gogolj v »Mrtvih dušah«.

In Gogolj je bil eden prvih, ki je začutil, da drvi Rusija naprej brez določene poti kakor brička pod zaspanim vodstvom Selifanovim. Pesnik Tjutčev, eden prvih slavjanofilov, je ob istem času vzkliznil: »V Rusijo je mogoče samo verovati...« Njena bodočnost se je zdela še daleč. A Rusija je hitro napredovala. Napredovala? bo vprašal marsikdo. Kajti mi smo bili navajeni — in smo še — da gledamo slovanski svet, posebno Rusijo — skozi tuja, največ skozi nemška očala. Ne mislite, da pretiravam. Slovenski inteligent pred vojno je poznal Srbe, Čeha, Poljake, Ruse bolj iz nemških listov — posebno iz židovsko nesramnih humorističnih časopisov, kakor pa iz kakih drugih virov. Šele če ga je pot zanesla med kak bratski narod, je spoznal, da ni tako. Posebno Rusija je bila predmet nemške pozornosti in Slovani so iz nemško-židovskih listov črpali svoje znanje o ruski knuti, vodki, o carskem absolutizmu, zaostalosti, robstvu itd., kakor da ni sredi Evrope vsega tega prav toliko in kakor da je Avstrija v slovanskih deželah, posebno na Balkanu, vladala bogve kako kulturno. Danes bi že bilo čas, da se otresemo teh napačnih nazorov in predsodkov. Kakšen krik so zagnali Nemci v začetku vojne o ruskih barbarih, Tatarih itd., a kmalu se je vsak najpreprostejši nemški vojak mogel prepričati o velikodušnosti in človečnosti ruskega vojaka, dočim so Nemci — o katerih kulturi so bili Rusi prepričani — zapustili za seboj najslabše spomine, ker so pokazali barbarstvo, ki ga ruske čete niso bile zmogljive. Ali ste čuli, s kakim navdušenjem so govorili o Rusiji in ruskih ljudeh naši ujetniki. Gotovo ne vsi — a večina. Spoznal sem v Mariboru sina renegatske družine, ki ni imela pred vojno ne ene dobre besede za vse, kar je bilo slovansko — a fant se je vrnil iz ujetništva kot navdušen Rus in je krasno govoril ruski. In govoril je rad in s ponosom. To je Rusija.

Rusija ni majhna, Rusija je ogromna, zato tudi njen problem ni lahek. Le pogledite na zemljevid. Ta vez med Evropo in Azijo! In poleg tega neizmerno daljave, skoraj pol sveta. 200 milijonov ljudi. Med njimi narodi, ki jih ne poznamo niti po imenu. In vendar se nam zdi Rusija najbolj znana dežela, če smo količkaj čitali. Zakaj? Zato, ker je vsa ruska

literatura in umetnost ena sama živa slika Rusije. Vengerov, ruski literarni zgodovinar, pravi, da je to najbolj značilna poteza ruske literature, da je v tako ozki zvezi z resničnim ruskim življenjem. Pa ne le to. Ruska literatura je, kakor nobena druga — reševala ruski problem. Spomnite se na romane Turgenjeva, Tolstega, Dostojevskega! Rusija se nam torej zdi zelo znana. Kakor da smo že hodili po nji. In vendar celo oni, ki jo je videl, ni mogel pogledati njeni skrivnosti do dna. Ko so bili ubogi Nemci in drugi »kulturni« narodi tako v skrbeh za njeno svobodo in narodni blagor, je ona imela te svobode več nego oni in za blagor ljudstva je skrbelo več ljudi, nego so si to predstavljali nemški »kulturregerji«. Samo da so si pod besedo svoboda v Rusiji predstavljali kaj drugega nego na Nemškem in ljudsko prosveto v teh prostranstvih drugačen problem nego v srednji Evropi.

Svoboda je v Rusiji pomenila boj proti državi,

boj proti vsem, brez jasnih pojmov, kdo in kako naj vso državo preuredi — kratka svoboda je bila anarhija, ki jo je treba uvesti s terorizmom — in tako svoboda bi bili na Nemškem prav tako z državnega in narodnega stališča zavračali kakor v Rusiji. In vendar so Nemci vpili o suženjstvu. Če bi bil kdo pri njih hotel pobiti vse kralje in cesarje, bi ga bili preganjali prav tako, kakor je morala Rusija pred takimi ljudmi braniti državo.

Glavni boj v predvojni Rusiji — saj o tem imamo sedaj nebroj knjig — se je vršil med skrajno desnico, državno oblastjo — in skrajno levico, ki je hotela revolucijo za vsako ceno in z atentati reševala — ruski problem. V sredi med tema dvema skrajnima smerema, to je med državno oblastjo in njenimi pristaji, ki so branili državo, da z delom in reformami počasi dvignejo vsled različnih vzrokov zaostalo Rusijo in njen narod na višino evropskih držav, in med »fanatizirano mladino, ki se je navzela v svoji lahkovernosti raznih tujih nauk in v svojem slepem sovražstvu iskala samo pot nasilja, da »osvobodi narod« — v tej sredi je bila ona prava Rusija, milijoni poštenih ruskih ljudi, ki so se zavedali, da je tudi v Rusiji, kakor v vsaki državi, marsikaj slabega, da pa se z atentati in revolucionarno agitacijo razmere ne morejo čez noč izboljšati, ampak da je za to treba dolgoletnega dela. Bilo jim je žal mladine, ki se je žrtvovala, mnogi iz njih so bili prav tako socialnega prepričanja in so priznavali vse napredne ideje sodobne Evrope, toda niso bili ekstremisti in teroristi, ker so videli, da tudi drugod ne delajo skokov in čudežev, kakor so to zahtevali ti mladi ruski ljudje. (Zato so rekli, da si nemški profesorji socializem izmišljujejo, njih ruski učenci ga pa izvajajo.) Tako je nastala ona strašna borba med državo in mladino. Središče agitacije je bilo na univerzah, kjer so imeli glavno besedo Židje. Posebno med slušateljicami. Tu se je povzpela židovska slušateljica na klop in razlagala socialistične teorije. Kdor bi vsega ne odobral, je bil nazadnjak, černošotenec itd. Tako je ta revolucionarna mladina terorizirala univerze in pošten ruski človek ni prišel do besede, ker on je bil gotovo »podkupljen«. (Nekaj podobnega opazujemo zadnja leta pri nas, posebno v Beogradu.)

Država je skušala postopati obzirno, da bi ne bilo nepotrebnih žrtev, toda židovska agitacija je preslepila mladino, češ, da gre za svobodo naroda, a da vlada to ovira. Ljudska prosveta (hoždenje medu narod) jim je bila samo pretveza za revolucionarno propagando. Vsa sredstva in dejanja proti vladi in državi so se jim zdela opravičena, le kdor je uničeval in ubijal, je bil junak. Ječa, Sibirija, smrt — to se jim je zdelo naravno v tem boju za svobodo. Kdor se tega boji, ni za nič. Želja po mučeništvu je objela mlade duše, ker so se hotele žrtvovati za veliko stvar. In vendar so mnogo več storili za Rusijo in za narod oni, ki so delali pošteno na svojem mestu. In teh je bilo na tisoče ruske inteligence, ki je bila mnogo bolj napredna in socialna nego evropska. Med ruskimi emigranti niso sami »nazadnjaki« in »smetana«, ki se je zbala revolucije, ampak na tisoče inteligentnih, zmognih in delavnih ljudi. Le pogledjte, kaj vse so prinesli s seboj v Evropo. A ker niso soglašali s terorjem, so morali pobegniti. Kajti ekstremisti in teroristi niso poznali nikakega kompromisa. Vse, kar je bilo legalno (zakonito), ni bilo za nič, le protizakonite »akcije« so imele pri njih veljavo. S političnim nasprotstvom se je združilo osebno sovraštvo. Sin je

sovražil lastnega očeta in mater, ker ništa bila z njim istega mnenja.

Na Cetinju je živel na dvoru črnogorskega kneza pesnik Jovan Sundečić, ki je vse življenje živel pesmi in slovanstvu. Njegove pesmi so spremljale osvobodjenje Balkana. Pot ga je zanesla tudi v Ljubljano, kjer je napisal zbirko pesmi. Njegov sin je študiral v Rusiji in je postal žrtev komunistične propagande. Zašel je med mladino, ki je preklinjala, kar je njegov oče blagoslavljal. Ko je prišel sin na Cetinje na počitnice, ni hotel niti pozdraviti očeta, ki je hrepenel po sinovi ljubezni, in ga je zmerjal s stari oslom. Taka je bila mladina, ki je slepo sprejemala židovski komunistični evangelij in propadala namesto, da bi služila domovini. Naravno je, da so se tudi od strani ruske vlade delale napake, toda to je bilo naravno, ker je vsled podtalne organizacije in agitacije rastla tudi moč policije, ki je marsikako svojo samovoljnost opravičevala kot nujno potrebo v obrambi države. Zlo je rodilo zlo. Zato je veliki apostol

Tolstoj postavil nasprotni evangelij: ne uničuj zlo z zlim.

Medtem pa je že zagrmela vojna in namesto, da bi po zmagi demokratični in napredni ruski ljudje izvršili delo obnove, so boljševidi (Lenin, Trockij i. dr.) s pomočjo Nemčije izrabili položaj, ko je bil narod utrujen od vojne, si osvojili oblast, sklenili brestlistovski mir in — zavladali. Strašno je bilo njih maščevanje — končno so obvladali vso Rusijo. Prišel je čas, da pokažejo, kako se osreči narod. Zdaj je od tedaj že skoraj 20 let, a tudi oni ne morejo delati čudežev. Tudi sedaj niso vsi srečni in zadovoljni. Proglasili so vlado »vojakov, delavcev in kmetov«, s čimer so pridobili zase najprej vojake in delavce — v resnici pa je šlo za vlado židov. Gotovo je v Rusiji marsikaj boljšega, nego je bilo prej, a vse to je delo poštenih ruskih ljudi in bi se isto izvršilo brez žrtev in nedolžne krvi.

Moskovski »metro«, Dnjeprstroj, prekopi med rekami — vse to so že in bodo še uspehi kolektivnega dela. A »metro« imajo tudi v Parizu in še marsikje (moskovska mladina je baje prepričana, da kaj takega drugod nimajo!), električne centrale imajo v Ameriki in v Evropi in še marsikaj. Tudi faraoni so zgradili piramide, a delali so jih sužnji! Mi spoštujemo delo svobodnega človeka — toda ali ni vsak človek, ki dela za skupnost, rob tega svojega dela! Kje je potem svoboda? Ali ni n. pr. carska Rusija zgradila sibirsko železnico? Tudi to je nekaj ogromnega. In bi bilo še marsikaj, da ni bilo revolucionarne propagande, ki je slabila državo na znotraj in na zunaj. Ruska mladina države v delu za napredek in podpirala, ampak ovirala. In vendar je imela ta Rusija — kdor jo je videl pred vojno — marsikaj, kar je pričalo o izrednih zmognostih ruskega duha. V sled velikih prostranstev je marsikaj tam težje izvesti nego v evropskih državah. Tudi boljševidska vlada je kmalu uvidela, da je lažje podirati nego zidati.

Zdaj se voditelji sumničijo, kdo je kriv, da ni vse, kot bi moralo biti. Trockisti pravijo, da bi bilo bolje, če bi bila revolucija v vseh državah, in to bi morala Rusija doseči. Stalin, ki je bil menda nekoč razbojnik, pa misli, da je revolucije dovolj. Zato so Trockisti postali — protirevolucionarji. Glasniki sovražstva se zdaj sovražijo med seboj. Kakor kaže, tudi zdaj ne izbirajo sredstev.

Izza oblakov dima se kaže vedno bolj, kako je ruska mladina postala žrtev židovske agitacije.

Zdaj prihaja razočaranje. (Zanimivo je, da so najbolj razočarani oni, ki so najbolj verjeli. Naš Rijavec n. pr. se je na svoji turneji po Rusiji sijajno imel!)

Ruski strelci vzbujajo spomine in odmevajo daleč po svetu. Kje je svoboda? Kaj je svoboda? Kakšna je svoboda? Ali ne nudijo nacionalne države svojim državljanom več sreče nego komunistična Rusija, ki se bori za židovske utopije, namesto da bi služila državljanom, katerih prva pravica je — osebna svoboda. Dočim se je kulturna Evropa pred vojno zelo zgražala, če se je Rusija branila pred židovsko revolucionarno organizacijo in morala pri tem poseči po skrajnih sredstvih, se zdaj ne vznemirja preveč nad moskovskimi strelci. Medtem je Evropa sama marsikaj skusila in spoznala, da je svoboda (Nadaljevanje na 4. strani spodaj)

Dokumenti naše preteklosti

Govor dr. Cepudra ob priliki odlikovanja mater padlih dobrovoljcev

Kje so časi, ko smo mi, ki spadamo danes že k starejši generaciji, doživljali in preživljali vse to, česar smo bili Slovenci deležni pod habsburško dinastijo v stari, črnožolti monarhiji. Šele 18 let je minulo, odkar smo svobodni državljani svoje lastne, nacionalne države, Jugoslavije Karadjordjevičev, pa so vendar tudi nam že obledeli spomini na težko prošlost. Ni čudno, če naš mlajši rod sploh več ne ve, kako je bilo takrat, ko smo kot Prešernov Črtomir sanjali: »Največ sveta otrokom sliši Slave — tja bomo našli pot, kjer ne sinovi — si prosto volijo vero in postavijo!«

Zato je umestno, da zopet malo osvežimo spomine na tiste čase, pa gremo tudi še malo dlje v našo preteklost.

Mali slovenski rod! Ogromno zemlje je bilo tvoje! Preveč, da bi jo bil mogel čuvati in očuvati pred grabežljivimi tujci, ki so zlorabljali celo Kristusov križ, da so potujčevali naš rod in zasedali našo zemljo. In tako se je krčlil naš dom, tako so oholi predstavniki zapadne kulture postali gospodarji in si naposled domisljali, da ni več Slovencev, da živi le še raja, ki ne more nuditi resnega odpora proti onemu valu germanizma, ki je, podpiran od vseh nasprotnikov slovanstva zalival še zadnje ostanke naše zemlje in našega rodu!

Leto 1848. Prvi plamen nacionalne zavesti med nami, Slovenci, a že ta usmerjen v jugoslovenski pravec. Dne 6. VI. 1848. se je vršila seja hrvatskega sabora v Zagrebu; te seje se je udeležil kot

zastopnik nacionalno prebujenih Slovencev dr. Štefan Kočevar, zdravnik v Celju. V imenu Slovencev je sporočil hrvatskim bratom željo: »Da se strnimo v bližnjo, ožjo zavezo v duševnem in materijalnem ozirju s Hrvati tako, da bi naša občna prizadevanja bila enaka in se vse pravice slovenske narodnosti držale neokrnjene.«

In ko je 19. VI. 1848 ban Jelačić na čelu deputacije svojega sabora sporočal želje Hrvatov in Slovencev takratnemu avstrijskemu cesarju, je podčrtal tudi zahtevo, da se ustvari »ožja zveza s srbsko Vojvodino in slovenskimi deželami«. Isto leto je napisal ban Jelačić besede: »Srbi in Hrvati so en narod in pravi bratje od prastarih časov in naša edina zasluga v tem naravnem, od početka sveta od Boga utrjenem bratstvu bo, ako odvržemo stari jarem neznanja in neumnosti ter uvedemo med enorodne brate prvotno edinstvo, ljubezen in slogu v vsej resnici in v političnem smislu.«

Celo naš Koseski se je takrat navdušil za skupnost južnih Slovanov ter zapel: »Naprej, naprej, zareči meč osvete — slavenski jug, junaška kri... Naprej v ostudni stan drakona — zastavljena je tam slavenska krona — rešiti jo je zadnji čas!«

Za današnje pojme ponižne, za takratne razmere pa drzne in prevratne, so bile sanje prvih naših nacionalno zavednih prednikov, ki so že v letu 1848. sanjali o Jugoslaviji. Kako so si jo zamišljali? Obstojala bi iz Hrvatske, na katero bi se naslanjali zedinjena Slovenija in srbska Vojvodina, za njo pa bi se razvijala in krepila svobodna Srbija. Te prve sanje je kmalu zatrla črnožolta reakcija in moral je priti Solferino, da je omajal našim prednikom njih vero v nepremagljivost monarhije in jim vlil novega poguma za novo nacionalna delo. Tyrševemu prvemu koraku v Pragi v letu 1862. je sledil naš Južni Sokol, v letu 1863. smo dobili Slovensko Matico in nacionalno borbeni list Naprej, ki pa je bil že po enem letu od oblasti ustavljen! Toda seme se je prijelo in začelo klti. Po malem in neopaženo! Naša takratna mladina je prihajala na vseučiliščih v stike s srbsko mladino iz Vojvodine in Srbije, iz teh stikov se je porajala in jačala zavest o edinstvu južnih Slovanov, zavest, ki ni ugasnila nikdar več, marveč plamtela vedno jače pod vplivom svetovnih dogodkov. Dne 1. XII. 1870 se je vršil

kongres jugoslovenskih politikov v Ljubljani in izdal resolucijo, ki je vsebovala med svojimi 6 točkami tudi sledeče:

1. Edinstvo južnih Slovanov, začeto ob postanku naroda, je ostalo vse veke svetovnih dogodkov neprenehoma živo v narodnem ču-

ODMEVI RUSKIH STRELIV

žudna stvar, ki prav tako kakor koristi lahko škoduje človeku in družbi. Zato je svoboda veliki problem sodobne Evrope. Izgleda, kam vodi napačna svoboda, imamo tudi pri nas. Iz tega lahko sklepamo, zakaj je Stalin tako brezobzirno nastopil proti ekstremistom. Oba svetova: država in revolucijonarna propaganda sta prišla med seboj zopet v konflikt kakor med vojno. Iz tega, kdo bo zmagal, kako mogli sklepati, kdo je danes silnejši: država ali revolucija — dolžnost ali svoboda. In kaj pomeni država — za svobodo človeka.

stvu in se javlja proti drugim narodom v edinstvu jezika.

2. Južni Slovani, ki žive pod različnim imenom Slovencev, Hrvatov in Srbov v deželah habsburške monarhije, čutijo dandanes enake narodne potrebe. Da se jim zadovolji in tako zagotovi narodni obstoj, zedinjavajo oni vse svoje moralne in materijalne moči ter jih hočejo uporabljati za svoje edinstvo na književnem, gospodarskem in političnem polju.

4. Južni Slovani habsburške monarhije bodo osnovali svoje delovanje tudi na to, kako bi pomagali zadovoljiti v enakih potrebah svojim bratom onstran meje, s katerimi so ene narodnosti.

Razvoj je šel dalje. Ko se je v letu 1872. srbski knez Milan Obrenović proglasil za samostojnega vladarja, je bila povabljen na slavje v Beogradu tudi Ljubljana. V zvezi s tem je pisal Slovenski Narod 27. VII. 1872 pod naslovom: »Jugoslovanstvo« takole:

»Slovenci se moramo te svečanosti udeležiti, kajti da ima jugoslovenski izstok veliko prihodnost, o tem so si vsi nepristranski politiki edini... Ako istočno vprašanje že dolgo zori in čaka rešenja, ni to dokaz, da se rešilo ne bode, temveč, kadar ogenj plane, požgal bode trhlost dozdanih škodljivih razmer... Hitro, naenkrat, iznenada pride lahko našim bratom na jugu njih Cavour ali Bismarck, kateri bode z mogočno roko zložil posamezne dele v mogočno in zdravo celoto. Zato je treba, da se Slovenci oglašamo in ta svečanost bo zopet ena tacih prilik, kjer Slovenci izpovemo, da smo in hočemo ostati Jugoslovani.«

In na dan ustoličenja kneza Milana je zapisal Slovenski Narod: »Srbijo svet imenuje orientalski Piemont in s tem izreka, da ima Srbija v sebi sposobnost in nadejo, postati ono zрно, iz katerega enkrat prcvete jugoslovenska edinstvo in svoboda.«

Ko je v letu 1875. izbruhnila

vestaja v Nevesinju

in zajela Bosno in Hercegovino, smo dali Slovenci prve dobrovoljce. Pojavil se je Petar Mrkonjić, z njim sta se borila Slovenca Toman in Hubmajer. In Toman pripoveduje, da je rekel Petar Mrkonjić: »Vse te lepe dežele na severu Jadranskega morja spadajo v eno celoto, ker žive v njih narodi, ki govore en jezik. Prišel bo čas, ko se bo to tudi zgodilo.«

Razvoj svetovnih dogodkov, zlasti pa brezglava politika bivše monarhije sta naravnost tirala vse res zavedne Slovence, da so vedno bolj odkrito in zaupljivo upirali svoje poglede tja proti Beogradu! To, kar so bile dotlej le sanje, katerim se niti največji sanjanci niso drznili zaupati, to je postajalo nacionalnim Slovincem vedno bližje, razločnejše in otipljivejše. Iz sanj se je porajalo prepričanje, iz prepričanja pa vera. V kaj? Predvsem v narodno edinstvo nas, Jugoslovenov, ki bi se naj izvršilo sicer v okviru monarhije, pa bi predstavljaločasno vez z našimi brati izven meja monarhije, v Srbiji in Črni gori. Kajti, kdo bi si bil takrat sploh drznil misliti in mogel predstavljati, da se bo zrušila stoletna in za večnost namenjena stavba AO monarhije!

Prišlo je leto 1903. Dne 15. VI. 1903 je izvolila skupščina v Beogradu Petra Karadjordjevića za kralja svobodne kraljevine Srbije. Ko je 23. VI. 1903 potoval skozi Dunaj proti Beogradu, ga je pozdravila tudi slovenska nacionalna mladina na dunajskem kolodvoru v vzkliki: »Živel jugoslovenski kralj!« in ko se je vršilo Njegovo kronanje, je romalo nebroj Slovencev kljub nevolji avstrijskih oblasti in kljub nevarnosti persekucij v Beograd. V dneh kronanja se je vršil v Beogradu prvi

jugoslovenski dijaški kongres.

Predsedovali so mu izmenoma Srb Ljuba Nešić, Bolgar Aleksander Cankov, Hrvat Hinko Krizan in Slovenec Gregor Žerjav. »Nove krune, novi sjač« je začel izžarevati ono globoko vero v bodočnost edinstvenega jugoslovenskega naroda in ono prepričanje o nujnosti osamosvojitve tega enotnega jugoslovenskega naroda potom samostojne, jugoslovenske države, ki je bila tako globoko zasidrana v srcu ustaša Petra Mrkonjića, v duši izgnanca Petra Karadjordjevića, v vsem žitju in bitju blagopokojnega Kralja Petra I. Osvoboditelja.

Prepojena z jugoslovensko miselnostjo se je vrnila takratna naša mladina iz kraljevskega Beograda nazaj ter pričela z delom, ki se ni več ustavljalo pred mejami AO monarhije kot neko nedotakljivo in sakrosančno stvar, marveč je šlo preko teh meja v zavesti, da more vzklti svoboda nam, Jugoslovenom, zlasti pa nam Slovincem le na ruševinah AO monarhije.

Od tega časa dalje datira prerobenje nacionalnega dela med Slovenci, dela, katero so vodili mladi, radikalni nacionalisti, ki so rušili vse stare nazore, pa tudi osebe, ki so zastopale te nazore. Šele od tedaj dalje počenja med Slovenci ona nacionalna borbenost, ki se ni več zadovoljevala z lepimi frazami in s solzavim ihtenjem nad bridko usodo nas Slovencev, marveč je postala borbeno, aktivistična! Kaj je pomenilo, ko je ta mladina na skupščini CMD, ki se je vršila leta 1907. v Bohinjski Bistrici, prepričala, da bi se bil odposlal brzojavni pozdrav cesarju. Malenkost, bo rekel marsikdo danes, ali ta malenkost kaže brezkompromisnost in neupogljivost takratne mlade generacije, ki si je začrtala svojo pot in šla po njej vedrih lic in jasnih, proti kraljevskemu Beogradu uprtih oči.

Sledili so

septemberski dogodki v letu 1908.

ko je prvič ves slovenski rod ne samo protestiral in demonstriral, marveč izzval pravo obsedno stanje zlasti tu v Ljubljani, kjer sta padli žrtvi Lunder in Adamič. Nič zato, če so gotovi ljudje med nami samimi že takrat označevali ta nacionalni pokret kot delo velsrbske propagande. Nič zato, če se je že takrat pričelo osvajanje mlade generacije avstrijskim oblastnikom. Sovraštvo proti monarhiji se je zajedlo tako globoko v ves nacionalno prebujen in samozavestni del Slovencev, da ni poznalo nobenih ovir več. Jugoslovenska miselnost, ki je plamtela tako žarko v srcih in mislih teh Slovencev, je s psovko srbofilstva le še pridobila.

Prišla je aneksija Bosne in Hercegovine v letu 1908., v zvezi z njo je bila ustanovljena Narodna Odbrana in začela se je odkrita borba jugoslovenskih nacionalistov v mejah in izven meja monarhije proti tej monarhiji, borba na nož. Prvačila je mladina. V I. 1910. je mladi bosanski dijak Žerarić Bogdan izvršil atentat na generala Vračanina v Sarajevu. V juniju 1912 sledi atentat na bana Čuvara v Zagrebu, ki ga je izvršil zopet mlad bosanski dijak Jukić Luka. Monarhija se je zavedla nevarnosti jugoslovenskega nacionalističnega pokreta, takratni prestolonaslednik Franc Ferdinand je začel sanjati o trializmu.

Mladina je odklonila trializem, ker se je zavedala, da tvori njen temelj misel velike Hrvatske, naperjene proti Srbiji. Prišla je balkanska vojna in ni bilo nacionalnega Slovenca, ki ne bi bil z največjim navdušenjem sledil neodoljivemu pohodu srbskih vojsk. Ko je 1. XI. 1912 izšla

prva številka dijaškega lista Preporoda,

smo brali v njem oklic: »Mladina! Nova pot se odpira pred teboj. Stopi nanjo s pogumom in ne zapusti jo, četudi ti bodo preganjali, četudi boš morala trpeti za svoje ideale. Tako trpljenje je prijetno, tak bič ne boli. Pripravljaj se na veliki dan, ki gotovo pride. Bodi junaška boriteljica za svoje ideale, za ideje jugoslovenstva, za ideje narodnega uedinjenja Jugoslovenov!«

Po vsem jugu monarhije so rasle iz tal tajne dijaške organizacije, ki so širile borbeno jugoslovensko miselnost, sovraštvo proti Avstriji ter vero v njeno propast. Ob petstoletnici zadnjega slovenskega ustoličenja na Gosposvetskem polju v letu 1914. so izbruhnili štrajki na vseh naših srednješolskih zavodih, naša nacionalna mladina je nastopila enotno in na način, ki je prisilil celo nasprotnike te jugoslovenske misli, da so umolknila. Naše dijaštvo je izdalo brošuro »Klic od Gospe Svetec«. Konfiscirana je bila, kar ni čudno, saj je pisala: »Treba je streti okove, ki v njih ječi naš narod in ga izpeljati na solčne poljane svobode, kjer bo živel novo življenje. Pogub-

ma in požrtvovalnosti je treba pri našem delu, zakaj cilj je velik: jugoslovensko edinstvo, velika bodočnost enotnega, svobodnega jugoslovenskega naroda... Delajmo, da pride čimprej dan, ko seže ta vrli narod jugu v roko in se dvigne močan kakor steber iz stiske in bede... Iz tega suženjskega stanja jugoslovenskih plemen ni rešitve za kako posamezno pleme!« In nato je prišel

Vidov dan 1914!

Čemu smo navajali vse to? Ne samo zato, da osvežimo spomine na nedavno prošlost, o kateri se pri nas tako malo piše in govori, čeprav bi moral vsak naš mladi človek poznati vse podrobnosti te prošlosti, kajti le potem bi znal ceniti današnjo svobodo v svoji lastni nacionalni državi, pa naj bodo prilike vsakdanjosti še tako težke. Navajali smo vse to iz razloga, ker smo hoteli pokazati na nekaj zgodovinskih dejstvih, da je bila jugoslovenska miselnost nujna posledica nacionalnega prebujenja Slovencev! Lahko rečemo, da ni bilo pred vojno nacionalno zavednega Slovenca, ki ne bi bil usmerjen ravno radi te svoje slovenske zavesti v jugoslovenski pravec. In vrhunec, krona tega jugoslovenskega prepričanja med nami Slovenci, to so bili naši vojni dobrovoljci. Naj se govori in piše kar hoče, naj se povdarja važnost tega ali onega akta, ki smo ga izvršili Slovenci v letih svetovne vojne, niti eden izmed njih ne doseže po svojem moralnem in materijalnem pomenu dejstva, da smo tudi mi Slovenci potom svojih, slovenskih vojnih dobrovoljcev doprinesli svoj aktivni prispevek k borbam za osvobodjenje in uedinjenje, da moremo tudi mi Slovenci kazati na žive dokaze jugoslovenskega nacionalizma in idealizma takratne generacije, pa da se moremo tudi mi klanjati spomenu onih naših bratov, ki so padli kot vojni dobrovoljci in trohne danes tam v Dobružji in na bojnih poljanah solunske fronte.

Kot sinovi slovenskega rodu, kot sinovi svojih slovenskih mater so šli dobrovoljci v borbo proti svoji lastni, vsiljeni domovini. Odvrkli so okove, zavrgli so vse obzire, z odprtmi vizirjem so se postavili v borbo proti monarhiji. Sinovi slovenskih mater, ki so jih rodile in vzgojile, jim vcepile ljubezen do lepe materinsčine, udanost do nacije in vero v njeno bodočnost. Trpele so te matere, trpele pred vojno, ko so hodili njih sinovi po avstrijskih ječah, trpele med vojno, ko so stale kot

matere jugoslovenskih vojnih dobrovoljcev — avstrijskih veleizdajalcev

pred javnostjo na sramotnem odru ter trpele preganjanje in pomanjkanje. Odrezane od svojih sinov niso vedele ničesar o njihovi usodi. Kakšne so bile muke teh dobrovoljskih mater, ki niso mogle dobiti od njih nobenih poročil. Noč in dan so trepetala njihova srca! In koliko izmed njih je moralo izpiti kupo trpljenja do dna! Ko so se drugi vriskajoč vračali v svobodno domovino, so prejele one vest, da so njih sinovi padli v borbah za svobodo, da leže trupla njihovih sinov zakopana tam daleč v Dobružji ali na solunski fronti, kamor ne bodo mogle nikdar porovati, da bi zalile s svojimi solzami vsaj grobove svojih sinov!

Borili so se in umirali so naši dobrovoljci kot Slovenci, ker so ravno vled svoje slovenske nacionalne zavesti vedeli, da za nas ni rešitve drugje kot v mejah enotne in nedeljive Jugoslavije, ker so vedeli, da moramo propasti, če nam ne bo dana možnost, da živimo skupaj s hrvatskimi in srbskimi brati kot del enotnega, jugoslovenskega naroda. To so bili pravi borci za Petrovo in Aleksandrovo Jugoslavijo kot edino možno domovino nas Slovencev.

Od severne meje

Od naših prijateljev iz Prekmurja smo prejeli naslednji dopis:

Znano je, kako so bivši režimi poskrbeli, da se je v obmejnih krajih širila kultura. Naša prosveta pa namerava menda zdaj vzgojiti iz naše mladine bele Marokance, ali pa celo armado za Franka.

Narod je valed slabih gospodarskih in socialnih razmer že itak preveč trpinčen. Svojih otrok ne more pošiljati v višje šole, pa nam vendar ne privoščijo niti izobrazbe popolne osnovne šole, ki bi jo nam pač lahko nudili vsled preobilice brezposelnega učiteljstva, katero bi z veseljem svoje znanje trošilo za našo izobrazbo. V našem razredu smo imeli po vojnih letih dva učna prostora in tri razrede, pa tudi tri učne moči za 130 otrok. Šolsko leto 1930./1931. je bilo najslabše. V tretjem razredu so učitelja menjali kar štirikrat, zgodilo pa se je celo, da je ena sama učiteljica tri mesece učila tri razrede. V prihodnjem letu smo zopet dobili sredi šolskega leta novega upravitelja in vsled menjava so zopet šolski izkazi prazni. Od tistih let naprej je za 150 otrok en sam učni prostor in ena sama učna moč. V letošnjem šolskem letu je sredi šolskega leta premeščen upravitelj.

Ostal pa je učitelj, mož poštenjak, delaven v šoli in izven šole. Šolski nadzornik mu je obljubil pomoč, ki je reš prišla po štirih mesecih v osebi učiteljice, nakar je bil učitelj spet premeščen. Sedaj imamo mlado učiteljico za tri razrede in za 150 otrok, tako da pride na razred tedensko trikrat po pol dneva šole. Taka je vzgoja naše mladine pri nas in res nas zanima, ali je po vsej državi tako ali pa samo v obmejnih krajih?

*

Ta dopis daje res pravo sliko brezglave prosvetne uprave, ki maši praznino samo v mestih, da bi ljudem prikrla pravo resnico. Ko se premeščajo učitelji »po službeni potrebi«, takrat je vedno dovolj kreditov. Ko pa potrebujejo kje kakega učitelja resnično le za vzgojo in za pouk, takrat ni denarja, ni kreditov, ostane vedno le pri praznih obljubah. Kakšne so razmere v naši prosveti, to so dovolj razgallili dogodki, ki so imeli odmev celo pred sodiščem. Zaenkrat se ne smemo spuščati v nikake komentare, lahko le izzrazimo svojo slutnjo, da bo prosvetna politika v nekaterih krajih naše banovine še predmet zelo zanimivih obravnav.

PO NAŠI ZEMLJI

Če bi...

Če bi vsi ljudje, ki danes nosijo ljubezen na jeziku, nosili ljubezen v srcu, bi ne bilo sovraštva in nestrpnosti.

Če bi bili vsi oni, ki govorijo dan na dan o socialni pravičnosti, sami socialno pravični, ne bi primanjkovalo nikomur kruha.

Če bi se vsi oni, ki ves čas naše svobode prevzemajo na svoja pleča dolžnosti do naroda in države, teh dolžnosti zavedali in ne le iz njih izvirojočih pravic, bi bila naša država in naš narod med najsrečnejšimi na svetu.

Če bi...

Polgoma dorasča nov jugoslovanski rod. Ko doraste, bo črtal iz svojega življenja — »Če bi...!«

(»Naša volja« — glasilo jugoslovanske mladine)

Dopisujte

v »Pohod«

„Uničenje eskadre“

Na odru mestnega gledališča na Vinogradih v Pragi se je pojavila igra ruskega boljševiskega pisatelja z naslovom »Uničenje eskadre«. Igra podaja znane dogodke iz prvih dni ruske revolucije, ko so ruski mornarji pomotali čez krov ruske oficirje in s tem uničili eskadro. Kakor vedno pri takih prilikah, ko stopa na oder tendenca namesto umetnosti, je bila o vsebini igre posebno dobro informirana praška »komunistična javnost«, ki je res zasedla gledališče in pri vseh prizorih, kjer je šlo »zoper buržujem«, dajala duška svojemu navdušenju. Posebno je ta kulturna publika ploskala pri prizoru, ko so mornarji metali svoje častnike v morje (dasi je za vsakega človeka jasno, da je bilo med temi častniki mnogo nedolžnih ljudi). Skratka, predstava se je izpremenila v pravo komunistično demonstracijo. Toda drugi dan je bila igra prepovedana. To se je zgodilo v Pragi, ki je glavno mesto republike, kjer se upravičeno govori, da je to dežela svobode in demokracije. Pri nas baje ni svobode in demokracije in vendar smo bili lansko leto priča, kako so v državnem gledališču nedeljo za nedeljo po znižanih cenah igrali igro, pri kateri je prihajalo do ponovnih demonstracij, o katerih ni mogel biti nihče v dvomu, proti komu so namenjene. Pri nas namreč se borimo proti komunizmu (na Češkem je to javna stranka) in imamo proti temu razne paragrafe, zraven pa nastavljam o naše znanstvene in kulturne zavode ljudi izrazito komunističnega prepričanja, kar je splošno znano. Mi konstatiramo to samo zato, ker je nacionalno jugoslovansko prepričanje danes pri nas že ovira, da bi dobil kako mesto, kjer odločajo »merodajni faktorji«.

Verouk v Koprivniku

Znana je odredba, da se mora vršiti na nemanjšinskih šolah, odnosno razredih celokupni pouk le v državnem jeziku, kateri odlok pa tukajšnji veroučitelj g. Avgust Schauer namenoma ne izpolnjuje ter poučuje verouk posledno le v nemščini, radi česar smo prisiljeni staviti vprašanje, ali je to v redu, da slišijo naši otroci ob nedeljah v cerkvi le nemško besedo božjo; v šoli pri verouku pa isto tako.

Mnenja pa smo, da kljub znani nacionalni pripadnosti našega župnika in hkratu veroučitelja lahko upravičeno zahtevamo spoštovanje in izpolnjevanje oblastnih odlokov, ker nečemo, da zamenja naš otrok ob vstopu v šolo besedi »Oče naš...« za nemški »Vater unser...«, ker se ga hoče s tem odtujiti slovenski narodnosti. Znana nam je namreč logika gospoda župnika, ki trdi, v katerem je-

ziku otrok časti Boga — tisti narodnosti pripada.

Ponovno prosimo topogledne merodajne oblasti, da takoj odločno preprečijo še nadaljnje poučevanje verouka v nemščini na nemanjšinskih šolah, kjer je večina čistokrvnih Slovencev, velik del ostalih pa slovenskega pokolenja, ter, da se nauči spoštovati tozadevne odredbe tudi kočevske gospode župnike, odnosno veroučitelje.

Vprašamo kr. bansko upravo v Ljubljani, ali ji je početje župnika g. Schauerja znano in kaj misli v tem pogledu ukreniti? — Uredništvo.

Kako smo še ubogi

Poslušal sem zadnjič oddajo naše radijske postaje pod naslovom: Vse mogoče, kar kdo hoče. In med željami svojih poslušalcev je navedel napovedovalec tudi dvoje imen od onstran meje, češ, da si ti dve polušalki želita neko Kiepurvo pesem. Torej dve Slovenki nekje izven Jugoslavije sta si zaželeli pesem poljskega peva. Radijska postaja je želji ustregla in iz našega radija je zadonela pesem poljskega peva — seveda v nemškem

Teško razumljivo

Pred dnevi smo čitali v časopisu članek, v katerem je bilo med ostalim zapisano sledeče: »Predsednik vlade Dr. Milan Stojadinović se je zahvalil gospodu Ganglu za tople pozdravne besede in naglasil, kako prijetno se počuti med sokolskimi brati. Zagotovil je, da bo kraljevska vlada podpirala sokolstvo in sokolsko idejo, s temi besedami je predsednik vlade Dr. Stojadinović končal svoj govor.«

Popolnoma razumemo, saj je g. Stojadinović in njegova vlada sprejela 6. januarjski manifest in prav tako tudi idejo o državnem in narodnem edinstvu. Torej to je bilo povedano pred nekaj tedni. Pred nekaj meseci smo pa od nekega gospoda, ki ga zlasti učitelji dobro poznajo, slišali sledeče: Na izjavo neke brezposelne učiteljske abiturijentke, da je aktivna sokolica, ji je zelo jasno namignil, da ji to ne bo koristilo. Dalje, ker je abiturijentka rojena v Trstu, oče je s Štajerskega, mati iz Notranjskega, ji je radi njenega »primorstva« navrgel, da so vsi Primorci liberalci in brezverci, češ, da vse primorsko učiteljsko skoraj brez izjeme terorizira slovenski narod ter ga sili v organizacijo, ki se slovenskemu ljudstvu upira (namigaval je na S.K.J.). Na

jeziku. Rekli boste: Seveda, saj to ni nič čudnega, drugače vendar ni mogoče. In vendar sem se v tistem trenutku zavedel vse naše siromašine v tem oziru. Kako daleč smo še od časa, ko bo slovenska (ali vsaka druga slovenska oddajna postaja) oddajala vsaj pesmi slovanskih pevcev v slovanskem jeziku. Žalibog, mi smo danes še tako »ponemčeni«, da ne čutimo te kulturne odvisnosti in se kar zadovoljujemo s produkti nemškega sveta v kinu in radiju. Če bi se enkrat zavedli te kulturne sužnosti (kaj si misli o nas tuji svet!), bi se lahko marsikaj spremenilo. Seveda, dokler ne bodo nemški filmi in teksti na ploščah razumljivejši od čeških, poljskih, ruskih itd., toliko časa bo še vedno tako, da bo slovenska postaja slovanske poslušalce zabavala z nemškimi teksti in pesmimi, ki jih bodo peli morda slovanski pevci — a v nemškem jeziku. Toliko časa pa bomo tudi nemški Kulturgebiet... Vemo, da se sedanje razmere ne dajo spremeniti čez noč — a eno je važno: da se zavedamo tega nenaravnega stanja in da ga skušamo izboljšati. Kajti ravno v kinu in radiju, ki sta svetovni in nekako mednarodni napravi, se najbolj pred svetom kaže naša kulturna odvisnost in manjvrčnost — če pa ničesar proti temu ne storimo — tudi naša zavednost. Zato bi bilo treba več sodelovanja med slovanskimi radijskimi postajami in slovanski film bi moral dobiti prednost v vseh slovanskih deželah. Oni komadni »ne razumem«, ki sedaj omogočuje nemške sporede v kinih in radijih, bi se moral umakniti naši narodni zavednosti in zavedi, da bo kmalu pri nas čim več ljudi, ki tudi nemščine ne bodo več razumeli. Kaj pa potem? Treba je premisljati o vsem tem in delati na to, da ne bomo vedno in povsod sprejemali vse v tuji obliki, kakor da smo berači ob mednarodni mizi, ki morajo biti zadovoljni z vsem, kar jim kdo da. Vemo, da je še daleč čas, ko bomo imeli doma vse, kar rabimo, oziroma bomo znali ustvariti — sami zase in celo za druge, a ta čas ne bo prišel nikoli, če se bomo vedno zadovoljevali s tujim blagom. Zato bodi vedno in povsod geslo: dokler je mogoče dobiti nekaj svojega, odklanjajmo tuje.

abiturijentkino zagotovilo, da je sokolica iz prepričanja, da je sokolska ideja neoporečna ter da jo je potrdil sam blagopokojni kralj Aleksander I. in da je starosta te viteške organizacije Nj. Vel. kralj Peter II. in da se radi tega zaveda pravilnosti svojega delovanja v Sokolu, ji je izjavil: »Na podlagi Vašega dosedanjega početja (mišljeno je delovanje pri Sokolu) za Vas ne moremo dati garancij, da boste vzgajali po edino pravilnem naziranju, to je po strogo katoliškem svetovnem naziranju.« Dalje je dejal, da so vsi Sokoli nemoralni, pokvarjeni in pijanci. Ob drugi priložnosti: »Oni, ki so pri Sokolu, niso zanesljivi, ker se s sokolstvom samo kvarijo ljudi.«

Slično je izjavil neki drugi prav tako vplivni gospod proti članici Sokola: »Tu piše, da ste Sokolica in celo načelnica (gledal je v svoje spiske), ne vem, če bo kaj s službo, sodobno se reorientirajte!«

Kako naj razumemo vso to stvar? Hrbte imamo sicer trde, saj nam je isti gospod obljubil, da bo iz naših hrbtov rezal jermena, tudi pesti so trde, saj so rekli, da naj govori trda slovenska pest; tega oreha pa vendar ne moremo streti.

da župnika, naj mu matične knjige pokažejo. In je preždel vse popoldne za mizo in listal in prepisoval, potlej pa napisal v cajtenge članek, kako se kmečka posestva v njegovi fari drobe in kosajo, kako se je ljudstvo njegove fare časih v Ameriko selilo, kako mladina danes nikamor ne more in se doma plodi poštenim kristjanom v sramoto in povečuje kader nezakonske dece.

To je bil šele začetek njegovega proučevanja kmetijskega stanu. Ampak se je zmotil, če je mislil, da bo to njegovo vtikavanje v zadeve domače fare le za ščepec pripomoglo k povzdigi kmetijskega stanu. Ljudje so čitali njegov članek, zmajevali v glavami, se prestopicali z ene na drugo nogo kakor premišljajoči štrki in si niso mogli kaj, da bi cajteng tudi gospodu župniku ne ponesli.

»Naj le berejo, gospod, pa premislijo naj, če je takšno pisanje krščansko. Kaj takšnega!«

»Kaj takšnega!« so prihajale babe k farovski kuharici in ploskale z rokami od začudenja.

»Da, kaj takšnega! Ah, da ga le sram ni, tega Čičigoja, je kuharica vsa zasopla in od popigete vina zardela v obraz revsalka. »Ampak, Meta, si že pridna. Bom povedala gospodu, da bo molil za vašo hišo. Pa saj masla mi je res že kar nekam zmanjkovalo.«

Babe so odšle. Potolažene.

Čez teden dni pa tudi učitelj Čičigoj. Uredilo se je tako, da naj odide iz fare, da ne bo še znanprej pisaril pohujšljive članke, vsem kristjanom v spotiko in se vtikal v povzdigo kmetijskega gospodarstva, ki se nanj tolikanj ko zajec na boben razume.

180 rudarjev odpuščenih

Pri podjetju Dukič v Trbovljah na dnevnem kopu je razglašeno, da je bo s 1. marcem t. l. 180 delavcev odpuščenih. Potegnil je baje neki plaz in so morali radi tega obrat skriti. Da pa mora radi višje sile plačati račun zopet delavec-trpin ni nikakor v redu in v nebo vpjioča krivica je, da se znajde 1. marca 180 delavcev, tudi z več družinskimi člani — brez kruha in zaslužka. — V dobi socialnega zavarovanja in lepih fraz se delajo tako eksperimenti z živimi ljudmi iz enostavnega razloga rentabilitete podjetja. Naj razmišljajo prizadeti in oblasti, da bo tudi delavcu minilo potrpljenje in naj popravijo, dokler je še čas.

Sicer v nikaki vzročni zvezi, pač pa v življenjski prinaša »Slovenec« veselo vest, da so se poslanske dnevnice zvišale za 50 Din na dan. Predlog je bil enoglasno sprejet. No, pa sedaj bo že šlo! Potegnil je plaz...

DROBTINE

Srečna Jugoslavija — krize rešena

Najboljši znak za to so povišice plač, ne samo za vnaprej, temveč tudi za nazaj, t. j. od 1. aprila 1936. dalje. Res je, da zaenkrat velja to le za naše poslance in »narodne predstavnike«, toda sigurno so hoteli oni s tem pokazati, da so kot »predstavniki« naroda »pomteli pred svojim pragom«, predno se spravijo na druge. Najboljši znak za prestanek vseh kriz — duhovne, gospodarske in politične — pa je ta, da sedaj tudi v parlamentu nimamo več opozicije. Saj je bila uredba o zvišanju poslanskih prejemkov sprejeta soglasno.

»Predstavljajmo živo življenje.«

Tako je o sebi zapisala mariborska »Neodvisnost«. Kajti — »pobude prihajajo z več strani in tvorijo kmečko delavsko gibanje. In kdo so te pobude? Gg. Rudolf Golouh, dr. Kukovec, Stane Lubjenski, dr. Lončar in morda še kdo. Pri takih pobudnikih se pač nimamo bati za pobude, pač pa moramo vendarle vsaj malo podvomiti o »živem življenju« — kakor pravi »Neodvisnost« — ki »prodira v razpadajoče stare tvorbe, jih razdira in se ta proces razkrojavanja pospešeno nadaljuje.«

Če smo prav razumeli, prodira to gibanje samo vase in se razkrajja, kajti vzelo je za svojo glavno vsebino pač staro tvorbo — socialno demokracijo.

»Pohod« je hud.

Tako piše »Slovenija«, ki ne more pozabiti dejstva, da nihče njenega predloga o gentlemanskem sporazumu ne vzame resno, Slovenarji so pa mislili, da so s tem iznašli smodnik. Verjamemo, da je hudo, če se premišljuje o tem, kako bi se pristavilo svoj piščrček, pa taka sijajna zamisel tako nelepo spodletti. Seveda, niso računali s tem, da je pri ognjišču že polno piškrov, tako da je celo nevarnost, da bo kakšen doli padel in se bo čorba razlila po tleh. Je pa že mariborska »Neodvisnost« bolj skromna od »Slovenije« in predstavlja s to svojo skromnostjo nekaj čisto novega v zgodovini slovenoborske in samoslovenske tradicije. »Neodvisnost« namreč misli, da zanjo sploh ni mesta pri koritu in je s tem postavila rekord v samoslovenski skromnosti. Iskreno čestitamo!

Lojze Zupanc:

Učitelj Čičigoj proučuje...

(Zgodba za naivne ljudi.)

»Jaz za sebe pa pravim, da sem rojen pod slabo zvezdo, kajti, ako bi mi bil kdo v stanju vrniti mojo mladost, bi hotel postati učitelj, da bi lažje utegnul temeljito proučiti kmetijski in mesarski stan.«

(Falt v »Pohodu« od 13. febr. 1937.)

So ljudje, ki učitelja spoštujejo, se mu odkrivajo, mu vse mogoče časti izkazujejo in ga volijo v odbore raznih društev, v katere se danes malokdo upa, da bi ne prišel temu ali onemu vaškemu tribunu v zamero. Je bil na primer učitelj, ki je bil nekoč najvnetejši privrženec vseh mogočih demokratičnih organizacij, duša vsega naprednega udejstvovanja v svojem okolišju, takorekoč. Pa je nebo zagrnil črn oblak. Se je taisti učitelj nemalo ustrašil bliska in groma in hudournega naliva, ki odnese vse, kar se mu zoperstavi. In je šel taisti učitelj v cerkev, prav na sredo se je postavil, da so ga gospod župnik opazili precej, ko so svoj očenaš na predišni pred pridigo zmolili. In je molil, vroče, da bi hudourni naliv njegovemu domu prizanesel in upiral skesane oči v gospoda župnika, ki se mu je obraz svetil od zadovoljstva. Babe so se seveda nemalo začudile, ko so »liberalce« v cerkvi zagledale. In so se inuile čemu čuditi, kajti je navsezadnje le resnica,

da se učitelj že nekaj let nazaj ni pokazal v cerkvi drugakrati, kakor na državne praznike, da. In so potlej pri tisti priči napletle takšen klepet in šepet, da je moral gospod župnik svojo pridigo sredi stavka prekiniti in pomenljivo zakašljati.

To je zaleglo. Babe so utihnile. Tudi učiteljevo kesanje »Domine pecavi!« je zaleglo: hudournik je šel mimo njegovega doma.

V zahvalo je še tisti mesec učiteljeva žena obiskala farovško kuharico in ji ponela najdebelejšo jarčko. Celu popoldne sta preždeli skupaj: oh, saj koliko pa sta si tudi imele povedati, ko se pa že nekaj let nista pogledali... Potlej je učiteljeva žena z otroci tudi k popoldanskemu nauku zahajala. In je bil mir v fari in preteči črni oblak se ni več pojavil nad učiteljevim domom.

Ampak takšnih ljudi, ki bi učitelja spoštovali, je danes malo. Še manj je takšnih učiteljev, ki bi pred vsakim oblačkom klecnili. Zahvaljen bodi nebeški Bog!

Učitelj Čičigoj na primer je čisto drugačne baže človek. Tudi nad njegovim domom se zbirajo črni oblaki, da, oni dan je celo tresčilo v njegovo kajžo, da se je presneto zamajala. No, ni se sesula! Ampak tudi to ga ni spametovalo. Še zmirom hodi pokonci kakor časih in se malo meni, če ga farovška kuharica gleda z milim ali jezljivim očesom. Pobožen je tolikanj ko preje. Nič več nič manj. Pa kar nekatere najbolj jezi, je to, da mu ust ne morejo zašiti, ko zmirom opleta z njimi. In je ni stvari v fari, ob katero se ne bi spotaknil.

Je šel oni dan, pomislite, v farovž in je pozdravil »dober dan«, potlej pa prosil gospo-

Takšen je učitelj Čičigoj. Ampak pokonci še zmirom hodi in ljudje si pripovedujejo, da najbrže zato, ker je kost požrl. Le kaj bo mesar dejal, ko bo zvedel? Da bi se mu kolenilo!

† Lojze Bratuž

Iz Gorice je prišla tužna vest, da je v torek, dne 16. t. m. izdihnil za vedno svojo mlado dušo splošno znani in priljubljeni učitelj glasbe Lojze Bratuž.

Komaj 35 let star se je moral za vedno posloviti od svoje šole ustanovljene družinice. Toda njegova smrt ni navadna smrt vseh smrtnikov, umrl je umorjen po zločinski roki našega dednega sovražnika. Lojze je bil kakor vsi drugi slovenski učitelji na Primorskem enostavno zaradi tega, ker je bil Slovenec, vržen na cesto. Svoj grenek kruh si je služil z orgljanjem in poučevanjem petja predvsem cerkvenega pevskega zbora v Podgori pri Gorici.

Kakor poročajo listi, ni smelo za Božič pri polnočnici slovensko ljudstvo peti starodavnih slovenskih božičnih pesmi. Zato je ljudstvo in z njim na čelu Lojze Bratuž ostalo po opravljeni maši v cerkvi, da si zapoje še nekaj ljubih slovenskih pesmi. To so smatrali italijanski fašisti za zločin in so počakali pred cerkvijo, da se maščujejo nad slovenskim petjem. Zgrabili so v temi nekaj fantov, med njimi tudi Lojzeta, jih pošteno pretepili in jih odvedli nekam, kjer so jim vlivali v usta ricinovo olje. Predvsem so Lojzeta, ki je bil vodja petja, napojili s strojnim oljem, pomešanim z bencinom.

Nato so fante izpustili iz zaporov, ki so po nekaj dnevih bolehanja okrevali od prejetih udarcev in popitega olja. Lojze pa, ki je bil že itak bolj šibke narave, ni okrevljal več. Peklenska pijača mu je zastropila notranje organe. Prenesli so ga v bolnico, kjer je v torek, 16. t. m. za vedno zatislil oči. Slava mu!

Na trnjevo pot Primorskih Slovencev je kanila nova grenka kaplja krvi, ki vpije neutešljivo po maščevanju. Dolg je križev pot naših neodrešenih bratov in nešteto je postaj na njem. Dragi Lojze, Tebi in vsem preganjanim kličemo mi jugoslovanski nacionalisti: Prišel bo čas, mi trdno verujemo, da bo prišel, ko bo Tvoja smrt kruto maščevana. Umrl si na braniku Slovenstva in vsega Jugoslovenstva! Slava mu! Večnaja Pamjat!

svta. Branil si to, kar je vsakemu kristjantu sveto. Prepeval si božjo slavo na svetih tleh v svojem materinem jeziku. To so Ti sonarodnjaki, ki so nam bratje tako po veri kakor po kulturi, šteli v smrten greh. Ubili so Te!

Kaj naj si mislimo pri tem mi, globokoverni kristjani. Ali je mogoče, da se godi na svetih tleh taka krivica. Kje so zaščitniki teh svetih tal? Toda kakšni zaščitniki! Oni sami so Te vrgli na cesto. Bil si učitelj glasbe in pevovodja v Malem semenišču. Bil si v službi svete ideje, krščanske vere. Toda apostolskemu namestniku Sirottiju ni bilo mar te ideje. Ker si bil Slovenec, si moral na cesto.

S Tvojo smrtjo izgubljamovo vero v pravičnost poglavarja katoliške cerkve, čigar sedež je onkraj meje. Omahnili si v boju za slovensko-katoliško pravičnost. Gojili si slovensko petje in za slovensko besedo si žrtvovali najdražje, kar si imel — svoje življenje. Umrl si kot slovenski junak na polju, kjer Slovenstvu grozi smrt!

Ob tej priliki se spominjamo še drugih slovenskih »junakov«, ki se postavljajo — pritikavci — v isti red s Teboj. Dragi Lojze, spričo Tvoje Velike smrti, dovoli, da jim dokažemo njihovo zmoto. Imamo tu pri nas na svobodnih tleh junake, ki sede za pečjo in ki se bore proti neobstoječemu, namišljenemu sovražniku Slovenstva. Potepali so Veliko idejo Jugoslovenstva, za katero si Ti žrtvoval svoje življenje, brijejo norca iz nje in proglašajo za izdajstvo nad Slovenstvom. Le tem dovoli, dragi Lojze, da zakličemo: Tja dol pojdite, vi, poborniki Slovenstva, kjer je padel ubogi Lojze, tu izpostavite svoja junaška slovenska prsa, kajti samo tu in samo tu grozi Slovenstvu smrt. Idejo Jugoslovenstva pa pustite vi, junaški zapečnjaki, raje na miru, kajti edino ona je prava zaščitnica Slovenstva, pa tudi katoliškega, ako hočete. Pravi junaki Slovenstva pa se rode samo tam preko. Tak vzor junaka naj vam bo naš Loze Bratuž! Slava mu! Večnaja Pamjat!

K podražitvi papirja

Z ozirom na poročila, ki so bila nedavno objavljena v dnevnem časopisu o vprašanju podražitve cen papirja in v katerih se je kritiziralo postopanje domače papirne industrije, smo prejeli od »Zveze papir in karton proizvajajoče industrije v Jugoslaviji« sledeča pojasnila, katera lojalno objavljamo, zvesti načel, da naj se sliši tudi druga plat zvona:

Posamezne trditve navedenih časopisnih poročil so netočne, kar je tembolj obžalovati, ker je papirna industrija skoraj edina industrijska stroka v naši državi, ki je razen enega manjšega podjetja, popolnoma v domačih rokah.

Dejstvo je, da so domače tovarne papirja povisale cene papirju, vendar so bile k temu primorane vsled velikega skoka cen celuloze in ostalih surovin. Celuloza je stala pred povisanim: nebeljena Kč 0,90, beljena Kč 1,20. Danes pa stane celuloza: nebeljena Kč 1,90, beljena Kč 2,40. Prilicno enake so tudi cene celuloze ostalih provenijenc. Najtežje je pa še to, da se nudi celuloza le v malih količinah na dolge dobavne roke in proti plačilu v gotovini. Letošnja produkcija celuloze je že popolnoma, produkcija leta 1938, pa tudi že večji del razprodana ter se danes sklepajo kupčije že za leto 1939. Glasom poročil v inozemskem strokovnem časopisu je računati še z nadaljnjim povisanim cen celuloze, čemur se z ozirom na naš navedene činjenice niti ne bi bilo čuditi.

Poudariti moramo še, da ni točna trditev, da so domače tvornice papirja povisale cene vse enako po predhodnem medsebojnem sporazumu. Posamezne tvornice so regulirale cene svojih izdelkov individualno, kolikor so bile pač prizadete vsled skoka cen celuloze. Ni nam pa znana nobena vrsta papirja, pri kateri bi znašalo povisjanje 15 odstotkov.

Kolikor se v zavednih časopisnih poročilih omenjajo cene papirja v Češkoslovaški, moramo pribiti dejstvo, da so znašale češkoslovaške cene pred dvema mesecema za gotove vrste papirja Kč 2,20, a danes se pa ponuja ista vrsta po Kč 3,70. To povisjanje iz naša vsekakor več nego 4 do 6 odstotkov. Isto velja tudi za ostale države, ki nam dobavljajo papir. Tozadevne nasprotne navedbe, s katerimi se hoče postaviti naša domača papirna industrija v temnejšo luč napram inozemski industriji, torej niso točne. V tem pogledu se lahko sklicujemo na poročilo v »Wochenblatt für Papierfabrikation« št. 7 z dne 13. februarja t. l., po katerem iznaša povisjanje cen papirja v Češkoslovaški po vrsti papirja od 4 do 30 odstotkov. Iz navedenega poročila je tudi povzeti, da se je v Češkoslovaški zvišala cena papirja za vse vrste brez izjeme.

Trditev, da so cene papirju v naši državi zlasti zadnja leta nesorazmerno visoke, bje resnice v oči. Nasprotno so se cene papirju

postopno in neprestano zniževale. Do leta 1931. je bila cena brezlesnemu papirju 10,20 dinarja, tega leta se je znižala na Din 9,50 ter je kasneje padla na Din 8,60, 9.—, 9,20 in 9,40. Navedene cene veljajo za različne tovarne, ki so cene individualno prilagodile novemu stanju, upoštevaje svojo zalogo stare cenejšee celuloze.

V letu 1936. je bilo uvoženih v našo državo skupno 1700 vagonov papirja. Od te količine je odpadel pretežni del, t. j. celih 1200 vagonov na časopisni rotacijski papir, ki ga uvažajo tiskarne po malenkostni carini zl. Din 1.— za 100 kg, torej takorekoč carine prosto, trgovci pa tudi po malenkostni carini zl. Din 2.—. Carinska obremenitev časopisnega papirja znaša torej le 12 par na 1 kg. Ako upoštevamo, da znaša razlika med prevoznimi stroški Ljubljana—Beograd na eni strani ter Dunaj—Beograd po Dunavu na drugi strani okrog 15 par v škodo domačega dobavitelja papirja, je s tem carinska zaščita že popolnoma absorbirana. K temu pride še trošarina na električno energijo za pogon, ki znaša približno prav toliko in ki se v drugih državah ne pobira. Uvozu inozemskega časopisnega papirja so torej vrata v našo državo široko odprta. Vsled nepopolnih predpisov o carinjenju časopisnega papirja so se polastili tega importa tudi razni spekulant, ki časopisni papir režejo in ga potem razpečavajo v najrazličnejše vrste. Pod tem naslovom se utihotaplja tudi razni drugi nečasopisni papirji.

Nikakor ne gre primerjati cene domačega papirja na domačem trgu z eksportnimi cenami inozemskega papirja. Inozemska papirna industrija prodaja papir domačim časopisom po neprimerno višji ceni nego ga prodaja pri nas. K nam eksportira pod lastno ceno ter se zadovolji s tem, da krije z eksportom del svoje režije. To je zlasti mogoče vsled tega, ker je v lastni državi zaščiten z visoko carino, a razen tega je uvoz papirja v dotične države n. pr. v Avstrijo, Češkoslovaško, Nemčijo itd. zabranjen, oziroma praktično onemogočen. Konkretno navajamo, da plačujejo n. pr. v Češkoslovaški časopisi za rotacijski papir isto ceno v čeških kronah, kakor jo plačujejo naši časopisi v dinarjih. Isti brezlesni papir avstrijskega izvora, ki stane pri nas šil. 0,60, se prodaja v Avstriji sami po šil. 1,22. Takih in sličnih primerov bi mogli navesti še mnogo. Ako se primerjajo cene domačega papirja s cenami inozemskega papirja, se morajo vzeti kot podlaga cene na dotičnih inozemskih trgih, ne pa eksportne cene. Drugačen način primerjave nepoučenišim krogom ne more nuditi objektivne sodbe ter se mora označiti kot tendenciozno zavijanje resnice.

Kar se tiče uvoza papirja iz drugih držav, je omeniti še sledeče. Nemčija je produci-

rala v letu 1936. vsega 123.700 vagonov pisalnega in tiskovnega papirja, vseh vrst papirja pa 252.100 vagonov. Njena produkcija je porasla v tem letu napram letu 1935. za 14,4 odstotka. Od navedene ogromne količine je izvozila, kakor povzamemo iz strokovnega časopisa »Papierzeitung«, 29.370 vagonov. Ta količina ne igra za nemško industrijo nobene posebne vloge, tudi če jo prodajo pod lastno ceno, za naše razmere je pa ogromna, saj bi krila, ako bi se ta množina uvozila v našo državo, našo celotno sedemletno potrebo papirja. Ker uživa nemški izvoznik do 25 odstotkov valutne premije, je umljivo, zakaj je Nemčija v eksportu tako močna. Tudi razne druge države nudijo svoji eksportni industriji razne ugodnosti v obliki direktnih eksportnih premij, tarifnih preferenc in slično.

Povsem neosnovana je tudi trditev, češ da ima naša država v Evropi najnižje cene lesa in najnižje meзде. Kar se tiče lesa, je znano, da n. pr. koroški, solnograški in štajerski les kakor tudi les iz Karpatov, ki prihaja za našo konkurencjo v poštev, po ceni ni

dražji od našega, kvalitativno je pa za izdelavo papirja večinoma boljši. Tudi plače našega delavstva niso nižje od plač avstrijskega in češkoslovaškega papirnega delavstva. Tudi režijski stroški, socialne in druge dajatve niso pri nas manjše kot drugod.

Po krivici se očita naši papirni industriji, da po svoji krivdi, nekako vsled malomarnosti in nesposobnosti, več ne izvažajo. Izvoz našega papirja je prenehal poleg ogromnega padca cen na svetovnem trgu tudi vsled od inozemskih držav uvedenih uvoznih prepovedi. Čeprav so carine v drugih državah v splošnem večje kot pri nas, bi se vsaj sem in tja še mogle plasirati količine našega papirja na inozemskih trgih. Toda smotreno izvajana trgovinska politika raznih drugih držav je dovedla do tega, da so za inozemsko blago svoje meje zaprli. Tako lahko prodaja domača papirna industrija drugih držav na lastnem trgu po visokih cenah, presežke pa izvažajo po borbenih cenah, samo da obdrži svoje tovarne v polnem obratu.

Vse prednje navedbe lahko vsak čas verodostojno dokažemo.

Iz drugih listov

»Tribuna« prinaša v svoji številki od dne 17. t. m. pod naslovom »Ravnopravnost« tudi sledeče misli:

»Nihče nam ne bo mogel oporekati, da je glavni pogoj za uspešno izgrajevanje našega narodnega in duhovnega edinstva — ravnopravnost. Če bi bila do sedaj vladala ravnopravnost, če bi ne bilo pristranosti, privilegijev in zapostavljanja v našem državnem in javnem življenju, ne bi bilo nastalo mučno in bolešno hrvatsko vprašanje in ne bi bilo današnjega obupnega natezanja z medplemenskim sporazumevanjem.

Da ni bilo onih političnih »bogov« in narodnih »velikanov«, ki so bili na krmilu in so si prilastili vesla našega državnega in narodnega broda, se nam ne bi bilo treba po skoraj dveh desetletjih našega narodnega uedinjenja boriti proti separatizmu in defetizmu za obrambo našega narodnega edinstva. Kajti, da ni ustvarjala plemenska hegemonija zlasti z upravnimi krivicami, zapostavljanjem in privilegiji v narodu »slabih nagnjenj«, bi bila naša ravnopravnost ona, ki bi bila dala najuspešnejši pogon, da se razbijejo in izoblikujejo v tem narodu njegova »divna stremljenja«.

V takih prilikah je res težko pojasnjevati narodu visoki ideal jugoslovenske misli in dokazovati mu koristi jugoslovenskega unitarizma — ta bi moral biti kot osnovno načelo našega državnega in narodnega življenja sploh izven diskusije — ko hočejo na drugi strani omenjeni »bogovi in velikani« prepričati narod, da je ravno ideja jugoslovenstva in narodnega edinstva vzrok vseh njegovih nadlog, krivic in tegob.

Če greste med narod, in sicer ne samo med široke kmečke mase, marveč tudi med izobraženejši mestni svet, pa začnete govoriti o naših političnih razmerah, boste zelo red-

ko ali skoro nikdar slišali ugovore proti jugoslovenstvu in narodnemu edinstvu s čisto ideološke strani ali da bi bili ti ugovori snovani na zgodovinsko-pravnih ali znanstvenih razlogih. Ta protivost in ti ugovori se izživljajo vedno v pritoževanju na krivice, storjene v korist enega in na škodo drugega plemena, v iznašanje konkretnih slučajev, ki kažejo take krivice ter se pri tem z ogorčenjem primerja srbski plus s hrvatskim minusom.

In ravno te krivice, ti nešteti konkretni slučajji, pa ta plus in minus, to so oni »sijajni in neizčrpni rudniki zlata za rodoljube po poklicu«, to so oni neusahljivi vrelci, iz katerih črpajo eni materialne koristi, drugim pa služijo kot najbolj prepričevalni razlogi in kot najodličnejša tema njihovi defetistični aktivnosti, kot najbolj legitimno opravičilo za hrvatski ekskluzivizem in proti jugoslovenskemu narodnemu in duhovnemu edinstvu.«

Resnicoljubnost

»Nedjelja«, tednik za katoliško delo, socialno življenje in prosveto, ki jo izdajajo zagrebški ultramontanci, je po starem jezuitskem principu — kdor ti ni všeč, ga oklevetaj — na gnusen način oblatila pisca najboljšega hrvatskega romana, Kovačiča, češ, da je umrl v blaznici zaradi pitja in paralize.

Ante Kovačič je doživljal slično usodo kot naši pisatelji, ki so jih preganjali slovenski klerikali. Zagrebški nadšof dr. Ante Bauer je postopal proti Kovačiču slično, kakor svojčas pri nas Mahnič in si je menda s tem zaslužil priznanje šefov »hrvatskega narodnega pokreta«, ki ga cenijo, da je najboljši Hrvat.

Zopet mala slika konfuzije v zagrebških kulturnih in političnih krogih...

Klic brezposelnih žen

Dovolite nam, dragi čitatelji, da se oglašimo tudi me in potožimo svoje gorje. Dolga leta smo molčale in trpele ter voljno prenašale težave, ki nam jih je prinesla težka kriza. Prenašale smo jih kot matere malih otrok in obenem žene brezposelnih mož. Z veliko težavo vzgajamo otroke, ker jim ne moremo nuditi potrebnega živeža in obleke. Naši možje dela ne dobijo, prisiljeni so prosjačiti okoli delavcev, ki sami trpijo za uboge pare. Občina nas odvira kolikor ji je mogoče z najnižjo podporo. Mož dobi 50 Din in družinski član po 10 Din na mesec, to je ves dohodek. Otroci hodijo napol nagi in žene bomo kmalu prav take. Ni pa to naša krivda, ker naši možje niso delomrznji. Me žene sotrpinke, ki se borimo za kruh ob strani naših mož, ne prosimo več, ampak odločno zahtevamo, da se našim možem preskrbi stalno delo, kajti oni hočejo delati.

Mi nočemo živeti od miloščine, hočemo se preživljati z delom naših rok.

Domovina je naša mati, ona mora za nas skrbeti. Danes, ko smo v bedi, pa v tej svoji domovini ne moremo živeti. Kljub temu, da je vsega v izobilju. Ne bi bilo potrebno hoditi z nahrbtnikom po svetu, kakor v času vojne. Ne bi bilo toliko bede in pomanjkanja, ako bi se v industriji pošteno delilo delo tistim, ki so brez vsega imetja in če bi se s takimi brezposelnimi nadomestili ljudje, ki imajo tudi drugje svojo eksistenco in svoje imetje.

Proč z nepoštenim delom, proč s prosjačenjem. Našim možem se mora dati pošteno delo, to je bojni klic nas, brezposelnih žen. Ako naše bede ne bo v kratkem konec, smo pripravljene na najhujše!

Otroci hodijo blede, suhi in z udrtimi očmi, tuberkulozni in napol oblečeni. V šolo jih moramo pošiljati, ker so šoloobvezni. V cerkev jih težko pošljemo, ker nimajo obleke. Ao pa gredo v vsakdanji obleki, se jim boljše oblečeni otroci posmehujejo in drugič se otrok upre, ker se sramuje svoje obleke. Zaradi tega jih tudi kateheti šikanirajo.

Poglejmo še stanovanjsko bedo. Če smo že toliko srečni, da smo pod streho, imamo eno sobo pod streho, kjer spimo in kuhamo, če imamo kaj za v lonec. Ker ni dela in ni podpore, je samo prosjačenje. Ker pa tudi te majhne sobe ne moremo plačati, nam lastniki stanovanj odpovejo stanovanja. Kam sedaj?

Drugače stanovanja ne dobimo, ker ga nimamo s čem plačati. Prisiljeni bomo stanovati v gozdu poleg divjačine. Doslej je bila vsaka ustmena in pismena prošnja brezuspešna in v resnici brezposelnega reveža se pusti v največji bedi in revščini. Ali bodo tudi bede in dokazi nas žen iz največje bede uslišani?

»Graditelj naše narode psihe«

Na proslavi papeževega dneva v Zagrebu je imel slavnostni govor prof. Petar Grgec, ki je rekel med drugim tudi sledeče: »Da sveti Oče papež za nas ni tujec, marveč je skupno z nami graditelj naše narodne psihe, o tem smo prepričani vsi, to je del našega splošnega hrvatskega narodnega mišljenja.«

Častitamo prof. Grgec k temu prepričanju, dvomimo samo nad narodnostjo psihe, katero mora graditi Hrvatom Vatikan.